

LUND
UNIVERSITY

Institutionen för kommunikation och medier

Kandidatuppsats i retorik, 15 hp

Leif Jansson

Domedagen är nära

En retorisk analys av samtida svensk klimatapokalyptik

Handledare Anders Eriksson

Examinator Lisa Källström

Språk och litteraturcentrum

HT 2023

Sammanfattning

Uppsatsen analyserar samtida svensk klimatretorik. Som analysobjekt används texter från två svenska klimatdebattörer, Aftonbladets nyhets- och grävchef Jonathan Jeppson och Dagens Nyheters kulturchef Björn Wiman. Tillsammans har deras tidningar en potentiell räckvidd som motsvarar nästan halva befolkningen.

Syftet är att undersöka hur de väljer att presentera klimathotet, vilka argument de använder sig av för att få allmänheten och beslutsfattare att agera samt vilka kopplingar till olika former av apokalyptisk retorik som finns i texterna. Analysen bygger dels på Lloyd F. Bitzers retoriska situation (som består av ett påträngande problem, en publik och begränsande omständigheter) och dels på Stephen O'Learys tre apokalyptiska topiker (ondska, tid och auktoritet).

Slutsatsen är att både Jeppson och Wiman använder sig av apokalyptisk retorik, men även om de utgår från samma påträngande problem och forskning väljer de olika apokalyptiska strategier; Jeppson lutar sig mer på tid och tecken, för Wiman är ondska den viktigaste topiken.

Klimathot. Retorik. Apokalyptik. Bitzer. O'Leary. Uppenbarelseboken

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	3
1.1 Inledning.....	3
1.2 Syfte och frågeställning.....	4
1.3 Bakgrund och definitioner.....	5
1.3.1 Anthropogenic global warming, ”växthuseffekten”.....	5
1.3.2 Apokalyptik.....	7
1.3.3 Apokalyptisk retorik.....	8
1.4 Tidigare forskning.....	9
1.4.1. Apokalyptik och apokalyptisk retorik.....	9
1.4.2 Apokalyptisk klimatretorik.....	11
1.4 Teori och metod.....	13
1.4.1 Den retoriska situationen.....	14
1.4.2 Topikanalys.....	14
1.5 Material.....	14
1.6 Avgränsningar.....	15
2. ANALYS	16
2.1. Den retoriska situationen.....	16
2.1.1 Det påträngande problem (Exigence).....	16
2.1.2 Den retoriska publiken (Audience).....	16
2.1.3 De begränsande omständigheterna (Constraints).....	17
2.2 O’Learys topiker.....	18
2.2.1 Ondska.....	18
2.2.2 Tid.....	23
2.2.3 Auktoritet.....	24
2.2.4 Plats.....	25
2.2.5 Retorisk stil.....	26
2.3 Typ av apokalyptik.....	28
3. HUR EFFEKTIV ÄR APOKALYPTISK KLIMATRETORIK?	31
4. FRAMTIDA FORSKNING	36
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	38
BILAGOR	46

1. INLEDNING

1.1 Inledning

”Domedagsglaciärerna”. ”En tickande bomb”. ”Den svarta dödens återkomst”. ”En värld i lågor”. ”Monstervågor på väg in”. ”Mörkret som väntar oss”. Nej, det handlar inte om domedagsprofetior hämtade ur någon av bibelns apokalyptiska texter. Utan om en om en högst samtida undergångsvision; närmare bestämt några av rubrikerna i Jonathan Jeppssons bok ”Åtta steg mot avgrunden”¹. Det är en bok som väl fångar undergångsstämningen inom dagens svenska klimatretorik. Att bläddra genom flödet av klimatinlägg blir ju lätt en destruktiv ”doomscrolling”² som leder rakt ned i en modern version av Dantes inferno. Eller som Dagens Nyheters kulturchef Björn Wiman uttrycker det: ”Ibland kan man få för sig att vi lever i en lajvad version av Uppenbarelseboken.”³ Johannes uppenbarelsebok⁴ är, tillsammans med Daniels bok⁵, de klassiska bibliska versionerna av Apokalypsen. Det är här vi möter begrepp som Harmagedon, Apokalypsens fyra ryttare (Segraren, Kriget, Döden och Svälten), Det sjunde inseglet, Vilddjurets tal (666) och Tusenårsriket.

Den apokalyptiska världsbilden beskriver ofta en mörk värld där den stora slutstriden mellan onda och goda snabbt närmar sig. De flesta vet ännu inte om det, men en profet har nyss fått en uppenbarelse och ”kastat slöjan” som hindrar oss andra från att se den annalkande katastrofen. Väckelsepredikantens stora mission blir nu att i tid försöka väcka oss, få oss att se tecknen som varslar om den stundande apokalypsen, få oss att sluta synda och göra oss redo för slutstriden. Om vi agerar i tid kan vi i bästa fall mildra katastrofen. Om katastrofen är oundviklig, kan det ändå finnas ett löfte om att de goda ska få upprättelse och återuppstå efter att apokalypsen är fullbordad.

Domedagsprofeter arbetar med starka känslor. Mycket starka känslor som skuld, skam, svek och inte minst ångest inför framtiden. Vi har fått nya begrepp som klimatångest, flygskam och köttskam. Vi har fått klimatpsykologer som ska hjälpa oss att hantera klimatångesten. Vi har fått en generation unga som känner svikna av de vuxna; vuxna som skördat tillväxtens frukter men lämnat över en springnota till nästa generation. Eller som Greta Thunberg uttryckte det i sitt FN-

¹ Jonathan Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden: vårt framtida liv på planeten*, (Stockholm. Ordfront, 2022).

² Wikipedia, ”Doomscrolling”, redigerat, 23/12 2023, <https://en.wikipedia.org/wiki/Doomscrolling>.

³ Björn Wiman, "Varifrån kommer all denna plötsligt uppvällande destruktivitet?," Dagens Nyheter, 19/11 2023, <https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-varifran-kommer-all-denna-plotsligt-uppvallande-destruktivitet/>.

⁴ ”Uppenbarelseboken”, Bibelsällskapet, 2023, <https://www.bibeln.se/bibel/B2000/REV.1>.

⁵ ”Daniels bok”, Kärnbibeln, 2024, <https://www.karnbibeln.se/las/?b=27>.

tal den 23 september 2023: ”You are failing us. But the young people are starting to understand your betrayal. The eyes of all future generations are upon you. And if you choose to fail us, I say: We will never forgive you.”⁶

Det är inte utan att man får känslan att sex av de sju bibliska dödssynderna (Högmod, girighet, vällust, avund, frosseri och lättja) alla bidrar till den kommande klimatkatastrofen. Vi lever i synd. Det är vår livsstil och ett kapitalistiskt system som eldas med fossila bränslen och bygger på ständig tillväxt som skapat klimatkrisen. Vägen ut ur krisen går därför genom botgöring och klimatasketism, att sona våra synder, att drastiskt skära ned på vår konsumtion och avstå från mycket av det vi uppskattar idag snarare än tekniska lösningar. Måne kan den sista dödssynden vrede, som den tex märks i Greta Thunbergs FN-tal eller i Andreas Malms bok ”How to blow up a pipeline”⁷, i just detta sammanhang kan ses som en renande, positiv kraft – en väg till katharsis.

Det jag i denna uppsats intresserar mig för är inte klimatkrisen som sådan, utan varför så många klimatdebattörer väljer just apokalyptik som sin bärande retoriska strategi. Hur är dagens apokalyptiska klimatretoriken uppbyggd, vem den riktar sig till och, inte minst, vilken inspiration den hämtat från Bibelns mörka apokalyptiska undergångsberättelser? Kort sagt: Kan måne en tvåusen år gammal skrift hjälpa oss att bättre förstå dagens klimatdebatt?

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med min analys är att undersöka hur svenska klimatdebattörer väljer att hantera den retoriska utmaning som klimatförändringarna (anthropogenic global warming (AGW))⁸ innebär. Jag avgränsar mig till debattörer som ser klimathotet som verkligt och menar att det är så akut att det måste mötas med en snabb och total omställning av samhället. Jag försöker förstå hur man väljer att presentera detta hot, vilka argument använder man sig av för att få beslutsfattare att reagera och vilka kopplingar till olika former av apokalyptisk retorik som finns i texterna. Detta kan formuleras som tre forskningsfrågor:

⁶ UN, “Greta Thunberg (Young Climate Activist) at the Climate Action Summit 2019 - Official Video”, United Nations, *Youtube*, 23/9 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=u9KxE4Kv9A8>.

⁷ Andreas Malm, *How to blow up a pipeline : learning to fight in a world on fire*, (London, Verso books 2021).

⁸ Wikipedia, “Climate change”, redigerades 28/12 2023, https://en.wikipedia.org/wiki/Climate_change

- Hur påverkar den retoriska situationen returns val av retoriska strategier och argument?
- I vilken utsträckning använder man sig av apokalyptisk klimatretorik? Vilken typ av apokalyptisk klimatretorik använder man sig av? Vilka apokalyptiska topiker (tex. auktoritet, tid, ondska och plats) använder man sig av för att bygga upp argumentationen?
- Vad är syftet med att välja argumentationsstrategin apokalyptisk klimatretorik? Uppnår man detta syfte?

Skälen att jag tycker att undersökningen är relevant och intressant är att det finns en verklig klimatkris, att den fortsätter att förvärras, att klimatretorik just nu tar stor plats i media och att, som jag nämnt i inledningen, mycket av denna retorik har klara apokalyptiska drag. Till det kommer att apokalyptisk klimatretorik fortfarande är ett relativt nytt forskningsområde.

1.3 Bakgrund och definitioner.

1.3.1 Anthropogenic global warming, ”växthuseffekten”

Växthuseffekten, ”Anthropogenic global warming” (AGW) är den uppvärmning av jorden som orsakas olika växthusgaser i jordens atmosfär (bland annat vattenånga, koldioxid, metan och lustgas (dikväveoxid)). Utan växthuseffekten skulle det ha varit 35 grader kallare på jorden än det är i dag. Problemet är bara att våra utsläpp av växthusgaser fortsätter att höja jordens temperatur så mycket att risken för olika typer av väder och klimatkatastrofer snabbt ökar; i värsta fall kan stora delar av jorden bli obeboeliga.⁹

I Parisavtalet¹⁰ sattes ett mål att den globala medeltemperaturen inte får öka med mer än 1,5 grad jämfört med den förindustriella nivån. Det målet blir dock allt svårare att uppnå. Till exempel fortsätter koldioxidhalten i atmosfären att öka¹¹ och är nu rekordhög¹². Utsläppen av koldioxid

⁹ Naturvårdsverket, ”Växthuseffekten förstärks”, *Naturvårdsverket*, 29/11 2023, <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatforandringar/darfor-blir-det-varmare/vaxthuseffekten-forstarks/>

¹⁰ Naturvårdsverket, ”Parisavtalet”, läst 2/1 2023, <https://www.naturvardsverket.se/parisavtalet>

¹¹ NOAA, ”Trends in Atmospheric Carbon Dioxide”, *NOAA*, 2024, <https://gml.noaa.gov/ccgg/trends/>.

¹² Paule Brown, ”CO2 readings from Mauna Loa show failure to combat climate change”, *The Guardian*, 24/11 2023, <https://www.theguardian.com/news/2023/nov/24/co2-readings-from-mauna-loa-show-failure-to-combat-climate-change>.

från användningen av fossila bränslen fortsätter också att öka.¹³ Globalt sett blev 2023 det varmaste året någonsin, samtidigt som de tio senaste åren också varit de varmaste hittills¹⁴.

Ett sätt att belysa problemet är den så kallade koldioxidbudgeten, det vill säga hur mycket koldioxid vi totalt kan släppa ut innan vi når en viss temperaturhöjning. När det gäller Parisavtalets 1,5 graders mål har vi redan använt 85% av budgeten; om vi fortsätter i samma takt räcker den bara i sex år till. Sedan måste utsläppen ned till noll.¹⁵ Med de åtaganden som hittills är gjorda ser vi ut att komma upp i 2,9 graders temperaturstegring jämfört med den förhistoriska nivån.¹⁶

Insikten om att våra utsläpp av växthusgaser påverkar klimatet är inte ny. Redan under presidentvalskampanjen 1988, slog George H.W. Bush fast att: ”Those who think we are powerless to do anything about the greenhouse effect forget about the White House effect.”¹⁷ Den 8 november 1989 höll Margaret Thatcher ett halvtimmeslångt mycket starkt tal om miljö och klimatförändringar inför FN:s generalförsamling.¹⁸ I talet slog hon bland annat fast att klimatförändringarna orsakas av våra utsläpp av växthusgaser. Hon föreslog också konkreta åtgärder för att minska utsläppen och förespråkade internationellt samarbete för att hantera utmaningen.

Problemet var bara att fossilindustrin kände sig hotad av Bush och Thatchers utspel. I boken (och dokumentären) “*Merchants of doubt. How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*”¹⁹ beskrivs hur oljejättarna på 1990-talet hyrde in ett antal lobbyister och forskare för att vända opinionen och ifrågasätta forskningen. De lyckades, på samma sätt som de tidigare lyckats på uppdrag av tobaksindustrin. Resultatet blev trettio förlorade år.

¹³ GPC, ”Global Carbon Budget Project”, 4/12 2023, <https://globalcarbonbudget.org/fossil-co2-emissions-at-record-high-in-2023/>.

¹⁴ NOAA, “Annual 2023 Global Climate Report”, NOAA, 12/1 2024, <https://www.ncei.noaa.gov/access/monitoring/monthly-report/global/202313>.

¹⁵ DN, ”Klimatet just nu”, DN, läst 2/1 2023, <https://www.dn.se/klimatet-just-nu/>

¹⁶ UNEP, ”Emissions Gap Report 2023”, UNEP, 20/11 2023, <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2023>

¹⁷ Joel Makower, “The White House effect”, *GreenBiz*, 18/10 2021. <https://www.greenbiz.com/article/white-house-effect-redux>

¹⁸ Margaret Thatcher, “Speech to United Nations General Assembly (Global Environment)”, *Margaret Thatcher Foundation*, 8/11 1989, <https://www.margaretthatcher.org/document/107817>

¹⁹ Naomi Oreskes och Erik M Conway, *Merchants of doubt*, (London, Bloomsbury, 2012)

1.3.2 Apokalyptik

Apokalyps betyder uppenbarelse från grekiskans *αποκάλυψη* (apokalypsis) vars grundbetydelse är "avtäckelse" eller "avslöjande".²⁰ De två grekiska orden apo ("bort") och kalyptein ("det som döljer") bildar tillsammans ett begrepp som innebär att man avtäcker något, drar bort slöjan, eller, för att låna ett uttryck från Matrix-filmerna, tar det röda pillret,²¹ och ser, till skillnad från de ännu inte invigda, världen precis om den är. Den som tagit det röda pillret får samtidigt ofta en mission, ett uppdrag att likt en profet eller väckelsepredikant väcka de oinvigda. Här finns en parallell med konspirationsteorier där de upplysta menar sig ha upptäckt dolda maktstrukturer som styr världen.

Apokalyptiken har kommit att bli den stora berättelsen om kampen mellan ont och gott, om den yttersta tiden och om jordens och mänsklighetens undergång. Apokalyptik kan därmed ses som en del av eskatologin²² (av grekiskans *eschatos*, "ytterst", "sist" och *logos*, "lära"). Från början hade dock inte begreppet apokalyps denna tydliga koppling till världens undergång. Det kan också vara värt att som Alison McQueen i boken "Political Realism in Apocalyptic Times" klargöra att "while all apocalypses are eschatological, not all eschatology is apocalyptic"²³.

Apokalyptiken är ett starkt och suggestivt narrativ som är särskilt framträdande inom den judisk-kristna idésfären, men det finns också i många andra undergångsberättelser; från Eddans Ragnarök, till filmer som "Det sjunde inseglet" (1957), "On the Beach" (1959), "Dr Strangelove" (1964), "Armageddon" (1998), "The Day After Tomorrow" (2004) och "I Am Legend" (2007). Bara för att nämna några. Apokalyptiska narrativ har också varit – och är fortfarande – en central del i många religiösa rörelser, politiska ideologier och i olika sekter. Inte sällan med tragiska konsekvenser som följd

I boken "Contemporary Apocalyptic Rhetoric" (1991) definierar Barry Brummet apokalyptik som:

A mode of thought and discourse that empowers its audience to live in a time of disorientation and disorder by revealing to them a fundamental plan within the cosmos. Apocalyptic is that discourse that restores order through structures of time or history by revealing the present to be a pivotal

²⁰ Wikipedia, "Apokalyps", redigerades 6/6 2023, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Apokalyps>

²¹ Movieclips "Blue Pill or Red Pill - The Matrix (2/9) Movie CLIP (1999) HD", *Youtube*, 27/5 2011, <https://www.youtube.com/watch?v=zE7PKRjrid4>

²² Wikipedia, Eskatologi, redigerades 30/7 2023, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Eskatologi>

²³ Alison McQueen, *Political realism in apocalyptic times* (Cambridge University Press, 2018), 25

moment in time, a moment in which history is reaching a state that will both reveal and fulfil the underlying order and purpose in history.²⁴

Framför allt i engelskspråkig litteratur används också begreppet millennialism (inspirerat av Uppenbarelsebokens tusenårsrike och latinets ”mille”). I “The Oxford Handbook of Millennialism” ger Catherine Wessinger följande definition av millennialism:

A belief in an imminent transition to a collective salvation, in which the faithful will experience well-being, and the unpleasant limitations of the human condition will be eliminated. The collective salvation is often considered to be earthly, but it can also be heavenly. The collective salvation will be accomplished either by a divine or superhuman agent alone, or with the assistance of humans working according to the divine or superhuman will and plan.²⁵

Det finns alltså ett betydande överlapp mellan definitionerna vilket kan skapa viss förvirring. Jag kommer att använda både begreppen och följa den nomenklatur mina källor använder.

1.3.3 Apokalyptisk retorik

Apokalyptik är ett starkt narrativ som kan göras till ett mycket kraftfullt retoriskt verktyg. Aristoteles menade att retorik är konsten att vad det än gäller finna det som är bäst ägnat att övertyga. Ibland kan just apokalyptik vara det som är bäst ägnat att övertyga. Brummett definierar apokalyptisk retorik som ”the ways in which speakers and writers use apocalyptic themes, forms, arguments and styles to persuade real people in their actual, lived situations.”²⁶

Ett centralt begrepp inom retoriken är topikläran. Begreppet topik kan härledas till det grekiska ordet topos som betyder ”plats”. En topik är en metaforisk ”plats” där en person, under inventiofasen, kan ”hitta argument, ämnen eller sätt att belysa sitt case”²⁷. Aristoteles skilde mellan generella topiker och specifika topiker (som bestäms utifrån ett specifikt ärende och dess karaktär).²⁸ Topiker kan både användas för att producera retorik och för att analysera en retorisk artefakt.

²⁴ Barry Brummett, *Contemporary Apocalyptic Rhetoric*, (New York, Praeger, 1991), 9

²⁵ Catherine Wessinger, “Millennialism in Cross-Cultural Perspective” i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red. Catherine Wessinger, (Oxford, Oxford University Press, 2011), 5.

²⁶ Brummett, *Contemporary Apocalyptic Rhetoric*, 10.

²⁷ Jonas Gabrielsen, “Topisk Kritik” i *Retorikkens Aktualitet: Grundbog for Retorisk Analyse*, 2. udgave, red. Hanne Roer & Marie Lund Klujeff (København: Hans Reitzels Forlag, 2009), 144.

²⁸ Gabrielsen, *Topisk Kritik*, 152f

1.4 Tidigare forskning

1.4.1. Apokalyptik och apokalyptisk retorik

Forskningen kring apokalyptik och apokalyptisk retorik verkar ha tagit fart för drygt trettio år sedan. En av pionjärerna är redan nämnda Barry Brummet, en annan är Alison McQueen. I *Political Realism in Apocalyptic Times* ger hon fem kännetecken på en apokalyptisk världsbild.²⁹

1. Den apokalyptiska världsbilden bygger på en kosmisk dualism. Världen definieras av konflikten mellan goda och onda krafter, där de goda är i minoritet och de onda i en överväldigande majoritet. I denna stora strid går det inte att vara neutral. Alla måste välja sida: Antingen är man de goda, gudomliga krafterna eller de onda, demoniska krafterna.
2. Denna kosmiska dualism motsvaras av en kronologisk dualism. Tiden är uppdelad i två epoker – den onda nutiden och den utlovade framtiden.
3. Den apokalyptiska världsbilden präglas av en pessimistisk determinism; övernaturliga krafter styr utvecklingen och slutet går inte att undvika oavsett vad människor gör.
4. Historiens slut kommer att inträffa genom en universell upprättelse, en domens dag, där Gud utplånar onskans krafter, skapar en ny himmel och en ny jord, belönar de troende, låter dem träda in i denna nya värld och dömer de ogudaktiga till evig fördömelse.
5. Slutligen bygger den apokalyptiska världsbilden på att historiens slut, trippeldramat kris-dom-upprättelse, är mycket nära förestående.

Uppenbarelseboken skrevs i en tid då de tidiga kristna förföljdes i Romarriket. Behovet ett retoriskt narrativ som svetsade samman församlingen, gav dem hopp och mod att kämpa vidare var uppenbart. För de tidiga kristna var Teodicéproblemet högst verkligt. Om Gud är allsmäktig, allvetande och allgod, hur kan då Gud tillåta så mycket ondska i världen? Uppenbarelsebokens löfte att de rättrogna skulle belönas – och de ogudaktiga straffas – på domens dag kan, enligt bland annat McQueen, ses som ett försök att ge lidandet en högre mening: ”The apocalyptic worldview is a political theodicy – an attempt to understand the oppression, dispersion, and loss of sovereignty that plagued the Israelites, without delegitimizing the authority of God.”³⁰

Uppenbarelseboken och dess starka bilder kan användas – och används – för att ”egga massorna”. En sådan apokalyptisk retorisk strategi är emellertid inte utan risker. En risk är att den apokalyptiske retorn kan förlora kontrollen över de känslor hen väcker. Något som kan sluta i ond

²⁹ McQueen, *Political Realism in Apocalyptic Times*, 26 – 27.

³⁰ McQueen, *Political Realism in Apocalyptic Times*, 26.

bråd död, antingen för den egna gruppen eller för dem man ser som sina fiender. En annan risk är att människor ger upp hoppet inför det övermäktiga hotet, blir apatiska och defaitistiska. I *Political Realism in Apocalyptic Times* tar Alison McQueen upp några historiska exempel på hur apokalyptiska retoriker försökt hantera denna utmaning. Det gäller tex Paulus och Augustinus i den tidiga kristna kyrkan. Det gäller också senare politiska realister som Machiavelli, Hobbes och Morgenthau. Här tycks en strategi ha varit att skjuta apokalypsen så långt fram i tiden att vi fortfarande har tid att använda oss av mindre radikala strategier för att förbereda oss.³¹

Stephen D. O'Leary är en viktig forskare inom apokalyptisk retorik. I verket "Arguing the Apocalypse"³² definierar han tre topiker som han menar är specifika för just apokalyptisk retorik: Tid, Ondska och Auktoritet.

- När det gäller tid tar han avstamp i Walter Fishers påstående att människan är ett historieberättande djur, en homo narrans. Vi använder tidssekvenser och berättelser för att skapa mening i världen. Detta sätt att uppleva världen ligger hårdkodat i oss. Till exempel färgar tid hela den bibliska berättelsen, från skapelsen till apokalypsen.
- Ondska kopplar han till apokalypsen som en lösning på teodicé-problemet. I korthet innebär lösningen att de Goda ska få upprättelse och de Onda sitt straff när Apokalypsen kommer; därmed görs det lidande de Goda utsätts för i dag till en motiverad och begriplig prövning som kommer att få sin belöning på den yttersta dagen.
- Auktoritet är den tredje av O'Learys apokalyptiska topiker. Här lånar han också Max Webers tre typer av auktoritet: legal auktoritet, traditionell auktoritet och karismatisk auktoritet. Undergångsprofeter lutar sig oftast, enligt O'Leary, på karismatisk auktoritet.

"The Oxford Handbook of Millennialism" innehåller också flera bidrag som är viktiga för att förstå olika typer av apokalyptisk retorik. Fyra centrala begrepp för att kategorisera millennialism är "catastrophic millennialism", "progressive millennialism", "avertive apocalypticism" och "nativist millennialism".

³¹ McQueen, *Political Realism in Apocalyptic Times*, 8 - 20.

³² Stephen D. O'Leary, *Arguing the Apocalypse* (Oxford, Oxford University Press, 1998).

Eugene v. Gallagher definierar katastrofal millennialism som:

That pessimistic view of society, history and human beings that anticipates the imminent, violent destruction of the world as we know it, but it also envisages that God will then act, with or without human assistance, to accomplish a total renovation of the world.³³

Uppenbarelseboken är ett exempel katastrofal millennialism.

Michael Ashcraft beskriver progressiv millennialism som: "An outlook that expects society on Earth to become increasingly purified or perfected. Eventually people will develop an ideal society that will last for one thousand years or an indefinite period of time."³⁴ Frances Fukuyamas "The End of History and the Last Man"³⁵ är ett exempel på progressiv millennialism.

Daniel Wojcik definierar avvärjande apokalyptik som: "A wide range of beliefs that predict imminent worldly destruction, but also maintain that apocalypse may be averted or forestalled if believers engage in specific spiritual or ritual actions."³⁶ Katastrofen kan alltså fortfarande avvärjas. Moderna exempel finns bland annat inom UFO-rörelser och New Age religioner.

Jean E. Rosenfeld beskriver slutligen om nativistisk millennialism som:

Otherwise disparate nativist millennial movements share the following characteristics across cultures, time and place: irredentism, a religious "ultimate concern", magic and miracle, symbolic transactions that reverse loss and/or debt to the invaders, and nostalgia for an idealized past state of affairs.³⁷

Det handlar alltså om grupper som menar att deras territorium (i vid mening) har invaderats av främlingar som hotar "hemmet" och "levnadssättet". Rosenfeld nämner Al-Qaeda/International Jihad som ett exempel på nativistisk millennialism

1.4.2 Apokalyptisk klimatretorik

Det börjar också komma forskning som behandlar klimatretorik och specifikt apokalyptisk klimatretorik. Några exempel är: "Environmental millennialism" av Robin Globus och Bron

³³ Eugene v. Gallagher, "Catastrophic Millennialism" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger, (Oxford, Oxford University Press, 2011), 27.

³⁴ Michael Ashcraft, "Progressive Millennialism" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger, (Oxford, Oxford University Press, 2011), 44.

³⁵ Frances Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, (Los Angeles, FREE PRESS, 2006).

³⁶ Daniel Wojcik, "Avertive Apocalypticism" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger, (Oxford, Oxford University Press, 2011), 66.

³⁷ Jean E. Rosenfeld, "Nativist Millennialism" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger, (Oxford, Oxford University Press, 2011), 90.

Taylor.³⁸ "The Environmental Apocalypse. Interdisciplinary Reflections on the Climate Crises" av Jakub Kowalewski (red).³⁹ "Responses to Apocalypse: Early Christianity and Extinction Rebellion" av Cullan Joyce.⁴⁰ "Fascismens gröna rötter. Konspirationsteorier, kris och kollaps" av Hannah Pollack.⁴¹

I doktorsavhandlingen "A Rhetoric of Secular Apocalypse. Narratives of Catastrophe and Hope in the Climate Change Debate"⁴² studerar Esben Bjerggaard Nielsens främst Al Gores klimatretorik, det danska journalistiska projektet "Facetheclimate", Kim Stanley Robinson's "Science in the Capital" trilogi och Franny Armstrongs dokumentär "The Age of Stupid".

Baserat på denna studie föreslår han en fjärde apokalyptiskt topik, plats, som komplement till O'Learys ondska, auktoritet och tid. Han avfärdar också Brummets dikotomi mellan pre- and post-millennialism som spelat en så viktig roll i många tidigare verk. Han menar att den saknar förklaringskraft och föreslår en alternativ uppdelning i religiös och sekulär apokalyptisk klimatretorik. Det som saknas i den sekulära apokalyptiska retoriken är, enligt Bjerggaard Nielsen, McQueens fjärde kännetecken, en Gud som kommer att förinta onskans krafter, förvandla kosmos, skapa en ny himmel och en ny jord. Bjerggaard Nielsen menar att sekulär apokalyptik karakteriseras av att det inte behövs någon övernaturlig kraft för att driva fram katastrofen. Apokalypsen är inte längre en del av en gudomlig plan utan bara slutet på världen som vi känner den. Därför är det meningslöst att söka efter en plan och eller förutsägelser i de heliga skrifterna. I sekulär apokalyptik ersätter mänskliga vetenskapliga och ideologiska auktoriteter Gud.

Bjerggaard Nielsen kommer fram till att den apokalyptiska klimatretorik han studerar i först hand sekulär och avvärjande (Enligt Daniel Wojciks definition).

³⁸ Robin Globus och Bron Taylor, "Environmental millennialism" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger, (Oxford, Oxford University Press, 2011), 628 – 648.

³⁹ "The Environmental Apocalypse. Interdisciplinary Reflections on the Climate Crisis", red. Jakub Kowalewski, (London, Routledge, 2023).

⁴⁰ Joyce Cullan, *Responses to Apocalypse: Early Christianity and Extinction Rebellion*, (Basel, MDPI, 2020), <https://www.mdpi.com/2077-1444/11/8/384>

⁴¹ Hannah Pollack Sarnecki, "Fascismens gröna rötter", *FOI*, Juni 2021, <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5161--SE>

⁴² Esben Bjerggaard Nielsen, "A Rhetoric of Secular Apocalypse: Narratives of Catastrophe and Hope in the Climate Change Debate," PhD, Aarhus University, 2013.

Det finns svensk forskning om hur retorik kan användas för att ändra sitt "klimatbeteende" och vad som hindrar oss från att göra det nödvändiga förändringarna. Maria Wolrath-Söderberg⁴³, docent i retorik vid Södertörns högskola, har tex bedrivit ett forskningsprojekt om "Legitimeringsprocesser för att inte handla i klimatfrågan."⁴⁴ Hon har bland annat behandlat vad hon kallar för "tankevrpor" eller rationaliseringar (tex. att låta ett bra beteende rättfärdiga ett dåligt) som människor gör i förhållande till klimatkrisen. Hon har också forskat kring topikläran.⁴⁵ Den svenska forskningen fokuserar dock mer på hur man går från ord till handling i klimatfrågan och inte på apokalyptisk klimatretorik som sådan. Samtida svensk apokalyptisk klimatretorik är därför ett viktigt område där jag menar att det finns ett behov av fortsatt forskning.

1.4 Teori och metod

Jag planerar att genomföra analysen i två steg:

- Det första är en mera generell analys av vilken kontext, eller om man så vill, **retorisk situation** de svenska klimatdebattörerna befinner sig i. Detta för att bättre försöka förstå de retoriska val det gör.
- Det andra fokuserar på **i vilken utsträckning detta handlar om apokalyptisk klimatretorik, vilken typ av retorik det i så fall är och hur den är uppbyggd.**

Jag har valt två att analysera två debattörers klimatretorik (Jonathan Jeppsson och Björn Wiman). Analysstegen görs gemensamt för Wiman och Jeppsson. Där det är relevant påpekas skillnader, när så är motiverat görs separata analyser av deras retoriska strategier.

Baserat på analysen kommer jag att avsluta med en sammanfattande syntes där jag försöker avgöra i vilken grad det handlar om apokalyptisk klimatretorik och, om så, vilken typ det kan anses vara. Jag kommer också att föra en diskussion om vilka tankarna bakom de retoriska val jag identifierat kan vara och hur effektiva dessa retoriska strategier är i förhållande till den tänkta målgruppen.

⁴³ Maria Wolrath-Söderberg, *Södertörns högskola*, <https://www.sh.se/kontakt/forskare/maria-wolrath-soderberg>

⁴⁴ KTH, "Legitimeringsprocesser för att inte handla i klimatfrågan", *KTH*, 28/11 2023, <https://www.kth.se/sv/philhist/historia/forskning/environmental-human/understanding-justification-of-climate-change-nonaction-1.883728>

⁴⁵ Maria Wolrath-Söderberg, *Topos som meningsskapare: retorikens topiska perspektiv på tänkande och lärande genom argumentation*, (Ödåkra. Retorikförlaget, 2020)

1.4.1 Den retoriska situationen

För det första steget avser jag att använda Lloyd F. Bitzers ”The Rhetorical situation”⁴⁶. Bitzer hävdar att ”Retorik är en respons på en situation, på samma sätt som ett svar är en respons på en fråga.” Den retoriska situationen byggs upp av tre delar: 1. Ett påträngande problem (Exigence) ”som kräver att någon reagerar, tar ordet eller på annat sätt försöker förändra situationen till det bättre”. 2. En retorisk publik (Audience) som ”med hjälp av retoriska yttranden kan påverkas och förmås att tänka eller handla på ett bestämt sätt och som har möjlighet och vilja att skapa den förändring som kan avhjälpa det påträngande problemet.” 3. De begränsande omständigheterna (Constraints) som begränsar retorikens handlingsutrymme. I min analys kommer jag att gå igenom dessa tre steg.

1.4.2 Topikanalys

För att tränga djupare in i hur Jeppsson och Wiman bygger upp sin retorik utifrån ett apokalyptiskt perspektiv avser jag att genomföra en topikanalys där jag främst fokuserar på de tre apokalyptiska topiker Stephen D. O’Leary identifierat (tid, auktoritet och ondska). En utmaning med denna metod är, som jag ser det, att också icke apokalyptisk retorik kan innehålla topikerna tid, auktoritet, ondska och plats i varierande grad. Detta tror jag att är svårt att fånga med hjälp av en kvantitativ analys (tex. genom att räkna frekvensen av olika topiker i texterna). För att få en bättre förståelse av hur topikerna används, hur starkt bidrar de till att bygga upp ett apokalyptiskt narrativ och vilket apokalyptiskt narrativ detta är, kommer jag i stället att göra en kvalitativ analys.

1.5 Material

Jag har genom en inledande scanning av ”klimatrelaterade” artiklar i LUBsearch / Retriever Research (en sökbar databas, tidigare kallat Mediaarkivet) med särskilt fokus på det som skrivits i stora dagliga tidningar (nyheter, kultur-, debatt- och ledarsidor) identifierat två skribenter vars klimatretorik är särskilt intressant att analysera ur ett apokalyptiskt perspektiv: Jonathan Jeppsson och Björn Wiman. Båda hör till de mest tongivande personerna i den svenska klimatdebatten och skriver i två tidningar (Aftonbladet och Dagens Nyheter) som tillsammans når en mycket stor publik. I sakfrågan har de samma grundsyn, men deras sätt att argumentera skiljer sig åt. Deras sätt att argumentera är var för sig konsekvent, artiklarna är variationer på samma teman, vilket minskar risken att de citat jag väljer ut skulle ge en missvisande bild av deras retoriska val.

⁴⁶ Lloyd F. Bitzer, ”The Rhetorical Situation”. *Philosophy & Rhetoric*, 1(1), 1-14, (1968)

Jonathan Jeppsson är nyhets- och grävchef på Aftonbladet, skriver regelbundna krönikor om klimatet i Aftonbladet och gav 2022 ut boken ”Åtta steg mot avgrunden: vårt framtida liv på planeten”⁴⁷. I bilaga 2 redovisar jag rubrikerna för de 22 klimatkrönikor han har publicerat 2023.

Björn Wiman är DN:s kulturchef, skriver regelbundet klimatkrönikor (men också kulturkrönikor) och gav 2018 ut boken ”Sent på jorden. 33 tankar om världens största nyhet”⁴⁸. I bilaga 2 redovisar jag rubrikerna för de 14 klimatkrönikor han publicerat 2023. DN är också ett av de svenska medier som satsat mest på och profilerat sig hårdast på klimatbevakning. Till exempel utsåg man Greta Thunberg till chefredaktör över DN för en dag i december 2020.⁴⁹

Tillsammans har dessa tidningar en imponerande räckvidd (det totala antalet läsare, ej att förväxla med upplaga (som kan vara betydligt mindre)). DN (på papper och digitalt) har en nettoräckvidd på 1172 tusen läsare, AB (på papper och digitalt) har en nettoräckvidd på 3890 tusen läsare. Wiman och Jeppsson kan alltså potentiellt nå nästan halva svenska folket.⁵⁰

1.6 Avgränsningar

Jag kommer i första hand att fokusera på Björn Wimans och Jonathan Jeppssons böcker om klimatkrisen och några av de retoriskt mest intressanta artiklarna de skrivit under 2023. Jag kommer att avgränsa studien till redan publicerade texter (för den som vill tränga djupare i deras klimatretorik, redovisas tre krönikor från Jeppsson respektive Wiman i fulltext som bilaga 5 och 6).

Jag kommer inte att göra någon värdering av vetenskapen bakom ”AGW” (Anthropogenic global warming.) Jag väljer att utgå från den breda vetenskapliga konsensus som bland annat IPCC⁵¹ representerar. *För transparensens skull:* Jag är naturvetenskapligt skolad, har följt och skrivit om växthuseffekten (AGW) sedan mitten av åttiotalet och är övertygad om att vi verkligen är på väg in i en klimatkris med stora negativa konsekvenser för mänskligheten.

⁴⁷ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden : vårt framtida liv på planeten*.

⁴⁸ Björn Wiman, *Sent på jorden. 33 tankar om världens största nyhet*, (Stockholm, Atlantis, 2018).

⁴⁹ Caspar Opitz, ”Greta Thunberg blir DN:s chefredaktör – för en dag”, *DN*, 8/1 2021, <https://www.dn.se/sverige/greta-thunberg-blir-dns-chefredaktor-for-en-dag/>.

⁵⁰ ORVESTO, ”Räckviddsrapport ORVESTO Konsument 2023:2”, *ORVESTO*, 17/10, 2023 https://www.kantarsifo.se/sites/default/files/reports/documents/rackviddsrapport_orvesto_konsument_2023_2_0.pdf

⁵¹ FN:s klimatpanel. The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), ipcc.ch.

2. ANALYS

2.1. Den retoriska situationen

2.1.1 *Det påträngande problem (Exigence)*

Om man accepterar den stora konsensus som finns inom forskarvärlden och som bla. uttrycks av Förenta nationernas klimatpanel, IPCC⁵², så står vi onekligen inför ett stort påträngande problem. Ett problem som till råga på allt verkar bli alltmer påträngande, få allt större konsekvenser och komma allt närmare i tid för varje ny rapport som publiceras (se avsnitt 1.3.1). Det är också detta ”objektiva” påträngande problem som Jonathan Jeppsson fokuserar på.

Richard E. Vatz, som har kritiserat Bitzer, förespråkar ett mer talarorienterat perspektiv och menar att det påträngande problemet inte är objektiva – utan att det är talaren som väljer att skapa det påträngande problemet, genom att förpacka det på ett sätt som passar talarens syften. Den vägen väljer Björn Wiman. Han använder klimatfrågan för att skapa ett nytt, större och mera subjektivt påträngande problem (vår tids stora strid mot irrationell apokalyptisk högerradikalism⁵³) genom att i Vatz anda, ”strategiskt framhäva dess mening och betydelse för utvalda målgrupper.”⁵⁴

2.1.2 *Den retoriska publiken (Audience)*

Det heter ju att all kommunikation sker på mottagarens villkor och därför är det intressant att försöka utröna vilken publik retorn vänder sig till, vilka tankar retorn har kring publikens förutfattade meningar, förförståelse och fördomar (aka. Doxa) retorn har och vilka strategier retorn använder sig av för att nå fram till denna publik eller, när så är fallet, till olika delpubliker.

Med tanke på att Jeppsson och Wiman vill påverka sina läsare i klimatfrågan kan en intressant tredelning av publiken vara: 1. De redan övertygade, 2. De tveksamma (som kan omvändas) och 3. De förtappade, klimatförnekarna, eftersom dessa tre grupper kan kräva olika retoriska strategier.

Budskapet till de redan frälsta handlar mycket om hur viktig kampen är, hur knapp tiden är och hur starkt motståndet är. Här handlar det inte så mycket beteendeförändringar (de redan övertygade har redan minskat sitt personliga klimatavtryck) utan mer om att stärka kampmoralen och få dem att påverka andra. Till exempel genom att rösta på gröna partier, bojkotta smutsiga företag, delta i

⁵² The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), ipcc.ch.

⁵³ Wiman, *Sent på jorden*, 173.

⁵⁴ Richard E. Vatz, “The myth of the rhetorical situation”, *Philosophy & Rhetoric*, Vol. 6, No. 3, 154-161, (1973)

debatten, driva klimatfrågan i domstolar samt att inspirera och mobilisera till den typ av protestaktioner som bland annat Greta Thunberg, Fridays for Future och Extinction Rebellion (XR) genomför.

Gentemot de tveksamma, de som fortfarande är möjliga att omvända, tycks det primära syftet med den apokalyptiska klimatretoriken vara att, genom en slags chockverkan, få åhörarna att ”ta det röda pillret”, att se klimathotet som existentiellt och akut och att motivera dem till att göra de förändringar som krävs för att möta hotet. En sådan förändring skulle till exempel kunna vara att utnyttja sin konsumentmakt och sin politiska makt (genom att säkra ”gröna” majoriteter i valen).

Den tredje delpubliken är de förtappade, de som inte går att omvända, de som är skyldiga till den hotande klimatkatastrofen. Om de inte går att omvända kan en retorisk strategi i stället vara att demonisera dem och sänka deras ethos. Ju färre som lyssnar på dem, desto större chans att politiskt kunna genomdriva de, som man ser det, nödvändiga, snabba och drastiska utsläppsminskningarna.

2.1.3 De begränsande omständigheterna (Constraints)

En stor utmaning för klimatretoriker är att det finns så många och så starka begränsande omständigheter. Det kan både handla om verkliga fysiska begränsningar och mera mentala / psykologiska begränsningar. Ett exempel på en konkret begränsning för ungdomarna i Fridays for future, är att många av dem saknar rösträtt, de måste därför försöka hitta andra sätt att påverka.

En begränsande omständighet på systemnivå är att vi skapat ett kapitalistiskt system som bygger på ständig tillväxt och där fossila bränslen är själva motorn i systemet. Ett system som skapat ekonomiskt välstånd, jobb, frihet och bekvämlighet. Ett system som väldigt många kortsiktigt tjänar på. Men också ett system där vinnarna idag lämnar efter sig en stor klimatskuld, eller om man så vill springnota, till kommande generationer och till fattiga människor i tredje världen.

Detta kortsiktiga fokus hos väljarna verkar ha förstärkts under den pågående ekonomiska krisen (orsakad bla. av Putins storskaliga invasion av Ukraina), där både de svenska och den brittiska regeringarna, för att sänka energikostnaden, visat sig vara beredda att åtminstone kortsiktigt öka utsläppen – i Sverige bland annat genom att minska reduktionsplikten för fossila bränslen.⁵⁵

⁵⁵ Regeringen, ”Sänkning av reduktionsplikten för bensen och diesel”, *Regeringen*, 9/7 2023. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/promemoria-sankning-av-reduktionsplikten-for-bensen-och-diesel.pdf>

Till de begränsande omständigheterna får också räknas olika psykologiska försvarsmekanismer som minskar stödet för en klimatomställning. I boken "On Death and Dying" (1969) presenterade Elisabeth Kübler-Ross en modell som säger att en person som ställs inför en existentiell kris kommer att gå igenom en rad känslomässiga faser: förnekelse, ilska, förhandling, depression och acceptans.⁵⁶ I klimatfrågan finns det fortfarande många som stannat kvar i förnekelsefasen.

Men även om man intellektuellt accepterat att vi befinner oss i en klimatkris, finns det starka psykologiska mekanismer som hindrar oss att gå från ord till handling. Det handlar om olika slags av självbedrägeri. Maria Wolrath Söderberg beskrev dem träffsäkert i sitt sommarprogram⁵⁷ den 10/8 2023. Krisinsikten till trots förhandlar vi med oss själva på ett sätt så att vi slipper göra de verkligt jobbiga förändringarna – precis som i Elisabeth Kübler-Ross förhandlingsfas.

Slutligen lyfter Björn Wiman i kapitlet "Det här handlar om världen genom tiderna största nyhet" också fram mediernas nyhetsvärdering som en begränsande omständighet:

Tidningen Medievärldens chefredaktör Axel Andén påpekar att klimathotet enligt många undersökningar är den fråga som oroar svenskarna allra mest – men att frågan ändå behandlas som ett mindre specialintresse i de flesta medier. Hur har det blivit så? Bland annat förslås för att journalistiken är en verksamhet med snabb ämnesomsättning, medan klimatkollapsen är en katastrof som sker i slow motion, vilket gör den mindre attraktiv att följa i realtid än exempelvis Donald Trumps twitterkonto.⁵⁸

2.2 O'Learys topiker

I detta avsnitt kommer jag att analysera hur Jeppsson och Wiman använder sig av främst O'Learys apokalyptiska topiker för att skapa ett kraftfullt domedagsscenario i syfte att "väcka" publiken, få dem att se det påträngande problemet och försöka komma runt de begränsande omständigheterna.

2.2.1 Ondska

För Jeppsson och Wiman är ondskan högst verklig. Den är ett centralt tema i bådas klimatretorik, men de beskriver den på olika sätt. Ondskan förekommer både i form av den hotande

⁵⁶ Wikipedia, "Five stages of grief", Redigerad 18/12 2023,

https://en.wikipedia.org/wiki/Five_stages_of_grief

⁵⁷ SR, "Sommar med Maria Wolrath Söderberg", *Sveriges Radio*, 10/8 2023,

<https://sverigesradio.se/avsnitt/maria-wolrath-soderberg-sommarpratarn-2023>

⁵⁸ Wiman, "Sent på jorden", 153.

klimatapokalypsen i sig och i form av konkreta aktörer (opinionsbildare, politiker, företag och privatpersoner) som inte bara förnekar krisen utan till råga på allt bidrar till att förvärra den.

Den ”yttre” ondskan, den existentiella krisen, beskrivs i texterna med lite olika ord: klimatnödläget, den kommande klimatkatastrofen, det sjätte massutdöendet och antropocen. Men budskapet är detsamma: Slutet är nära i form av en katastrof som hotar den egna gruppens existens, hela mänsklighetens existens och också stora delar av djurvärldens existens.

Jeppsson beskriver i sin bok ”Åtta steg mot avgrunden” hur en sådan katastrof kan utvecklas från 2020-talet fram till efter 2010. Han hämtar scener ur Cormac McCarthys postapokalyptiska film ”The road” (Vägen) före att beskriva världen efter år 2100. En värld där ”allt handlar om att överleva, där fienden kan vara din nästa”:

I en av filmens mest obehagliga scener tar sig den svältande pappan och pojken in i ett hus på jakt efter mat. De lyckas öppna luckan till källaren och söker sig ner i mörkret med hjälp av en cigarettändare. Där nere hittar de nakna människor som hålls fångna i väntan på att dödas och tillagas. ... Det yttersta tabut i avhumaniserandet bryts just genom kannibalismen. Människan återvänder till att vara ett djur, som äter sin egen art.⁵⁹

Så långt ner i avgrunden faller vi i Jeppssons klimatapokalyps. Det är en katastrof som inte står Ragnarök långt efter. Det som gör denna ondska så skrämmande är att vi inte kan skylla den på någon annan än oss själva. Om Jeppsson och Wiman får rätt så är det vår egen ondska, och bara vår egen ondska, som fått oss att ta steget ut över stupets kant. Det är oss själva, och bara oss själva, som vi har att förbanna. Ungefär som när George Taylor, huvudpersonen den postapokalyptiska filmen ”Planet of the Apes”, till slut inser sanningen och i sin förtvivlan skriker: ”Oh My god. You finally really did it. You Maniacs you blew it up. Damn you! Damned to hell!”⁶⁰

Både hos Jeppsson och Wiman finns det en slags hopplöshet inför den kommande klimatkatastrofen. Även om vi lyckas minska utsläppen kommer vi inte att kunna göra det snabbt nog. Till exempel skriver Jeppsson:

⁵⁹ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 278

⁶⁰ Movieclips, “Planet of the Apes (5/5)”, *Youtube*, 17/8 2015, https://www.youtube.com/watch?v=mDLS12_a-fk.

Att ”fixa” eller ”rädda” klimatet är en sak – att börja planera för anpassning är en annan. Det är något med oundvikligheten som gör att vi åtminstone borde börja prata om det, bortom de vanföreställningar vi har om att allting kommer att gå att lösa med mänsklig skaparkraft.⁶¹

En intressant skrivning där han både lyckas avfärda de som tror på tekniska lösningar och visa hur allvarligt läget är genom att hävda att vi nu måste flytta fokus från att undvika katastrofen (prevention) till att minska följderna av den (mitigation). Jeppsson tycks också mena att i det läge vi nu befinner sig kan hopp vara en destruktiv kraft. ”Det handlar tvärtom om hur vi ska befria oss från hoppet, eftersom det är det som hindrar oss från att se verkligheten som den är.”⁶²

Ondskans orsaker är alltså att söka bland onda människor och onda grupper av människor. Bland de onda finns både omedvetet och medvetet onda. Till de omedvetet onda hör alla, som egentligen vill göra rätt, men – på grund av bristande kunskap, eller livssituationer där det skulle krävas stora uppoffringar för att ändra beteenden – ändå väljer att fortsätta som vanligt. Alla vi, som kanske utan att reflektera över det – valt en livsstil där vi konsumerar mer än planeten tål. Alla vi som inte lever som vi lär. Jeppsson lyfter fram Taylor Swift som ett exempel på detta klimathyckleri.

Brasiliens meteorologiska institut har återkommande registrerat temperaturer över 40 grader, med 42,6 som högst för just Rio. Brasilien har, som stora delar av resten av världen, fått se temperaturrekorden falla på löpande band de senaste månaderna.

Samtidigt väcks rapporter från sommaren till liv, om att Taylor Swift toppar listan över kändisar som flyger mest med privatjet och därmed släpper ut mest koldioxid. Det brittiska hållbarhetsföretaget Yard hävdade att superstjärnans jetplan lyfte 170 gånger mellan 1 januari och 19 juli vilket resulterade i utsläpp på 8 293 ton - 1 185 gånger mer än det årliga genomsnittet för en världsmedborgare.

Så kan också klimatdilemmat beskrivas i en enda bild.⁶³

Men det finns också de verkligt onda, de som med öppna ögon – och för sin egen vinnings skull - eldar på klimatkatastrofen. De som vill att vi ska förbli okunniga; de som bara erbjuder oss det blå

⁶¹ Jonathan Jeppsson, ”Något pågår under ”domedagsglaciärerna” – och det skrämmer mig”, *Aftonbladet*, 31/10 2023, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/EQrkWa/domedagsglaciärerna-i-antarktis-smalter-ny-studie>.

⁶² Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 9.

⁶³ Jonathan Jeppsson, ”Röda fältets försvinnande avslöjar det verkliga problemet”, *Aftonbladet*, 20/11 2023, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/GM7jGQ/roda-faltets-forsvinnande-i-arktis-avslojar-det-verkliga-problemet>.

pillret. En grupp som består av olika slags klimatförnekare, fossilindustrin, företagsledare, politiker, debattörer och vetenskapsmän, kort sagt alla de vars yttersta mål är ”business as usual”.

Här finns intressanta skillnader mellan Jeppsson och Wiman. Jeppsson fokuserar mer på klimatfrågan i sig och mindre på ondskan. Han är inte i första hand ute efter att döma enskilda personer; hans mission är att öppna våra ögon inför den katastrof som lurar alldeles runt hörnet.

När Jeppsson beskriver ondskan är han relativt försiktig med att attackera och döma enskilda personer. Och när han gör det verkar han i första hand se dem som omedvetet onda. Men visst, oljejättar som Shell, BP och ExxonMobil kritiserar han naturligtvis, de är ju en del av problemet.⁶⁴ Donald Trump får förstås en ironisk släng. År 2045 kommer ”Presidentens stolthet Mar-a-Lago, Palm Beach komplexet som Trump har beskrivet som sitt ”Winter White House” förmodligen att ha förvandlats till ett träsk.”⁶⁵ Jeppsson vänder sig också mot den globala optimismen Hans Rosling ger uttryck för i bestsellern *Factfulness*⁶⁶. I ett elegant retoriskt grepp vänder Jeppsson det Rosling betraktar som framsteg, till exempel all ny musik som produceras, till dess motsats.

”Luis Fonsis megahit ”Despacito” hade i januari 2019 visats nästan sex miljoner gånger. Denna enda låt beräknas 2018 ha förbrukat lika mycket el som används under ett helt år i fyra fattiga afrikanska länder: Guinea-Bissau, Sierra Leone, Centralafrikanska republiken och Tchad”.⁶⁷

Så talar en sann pessimist. Så talar en skicklig retoriker. Men mycket längre än så går han inte i beskrivningen av onda personer.

Wiman pekar mycket tydligare ut och fördömer de onda. För Wiman är klimatfrågan bara en del av en mycket större kamp, ett oförsonligt kulturkrig mellan oss – de goda som står upplysningstidens ideal – och de andra: onda, mörka, faktaresistenta, reaktionära högerkrafter. Han nöjer sig inte med att försöka få oss att kasta slöjan som hindrar oss att se klimatapokalypsen. För Wiman är det minst lika viktigt, kanske till och med viktigare, att få oss att se vilka de verkligen Onda är.

⁶⁴ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 243.

⁶⁵ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 154.

⁶⁶ Hans Rosling, *Factfulness*, (Stockholm, Natur & Kultur, 2019).

⁶⁷ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 218.

För honom är världen svartvit; här finns inga nyanser eller gråtoner. Han arbetar mycket med skuld, skam och fördömanden. I Sverige är huvudfienden just nu Tidöpartierna i allmänhet och Sverigedemokraterna ("ett parti som bildades av nazistveteraner, fascister och öppna rasister") i synnerhet. Han skrädder inte orden när han i en krönika beskriver regeringsbildningen.

I samband med regeringsbildningen kompletterades den nya Sverige-bilden med rubriker om hur en känd anställd i detta parti kallat förintelseoffret Anne Frank för "kåtheten själv".

Sveriges namn flyger uppenbarligen inte längre ärat över jorden.

Efter den nya regeringens tillträde har Sveriges ansträngningar att göra sig till internationellt åtlöje intensifierats. I onsdags framträdde den nyvalda SD-ledamoten Elsa Widding i riksdagens talarstol, turboladdad av partiets valframgångar. "Att vi skulle befinna oss i en klimatkris anser jag saknar vetenskapligt stöd", sade Widding i en debatt som presiderades av hennes partikamrat, den andre vice talmannen Julia Kronlid, som sätter frågetecken för evolutionsläran och betvivlar att dinosaurier har funnits på jorden. Elsa Widding, som tidigare även har spridit konspirationsteorier om vaccinet mot covid-19, föreslog vidare att Sverige borde bidra till att öppna fler kolkraftverk i fattiga länder och att Greta Thunberg och de ungdomar som med stöd av vetenskapen demonstrerar utanför riksdagen borde upplysas om att de sysslar med "religion".

Episoden belyser med skrämmande tydlighet den furiösa förvandling som Sverige genomgår just nu. För fyra år sedan förundrades världen av hur en femtonårig tjej utanför riksdagshuset - i Dag Hammarskjölds anda - tog sitt eget samhällsansvar på allvar och startade en unik, världsomspännande ungdomsrörelse. I dag kan samma omvärld förfasas över att företrädare för ett parti som bildades av nazistveteraner, fascister och öppna rasister står inne i samma riksdag och förnekar både vedertagen vetenskap och sunt förnuft. Det är som om det tidigare föregångslandet i stället bestämt sig för att bli världsmästare i klimatförnekande och kreationism.⁶⁸

Till de onda hör också falska profeter, kättare och inte minst de som likt klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari anklagas för att ha gått över till dem mörka sidan. I en söndagskrönika illustrerad med en bild på just Pourmokhtari och Energi- och näringsminister Ebba Busch skriver Björn Wiman att de är "Politikerna som projektleder vårt gemensamma sammanbrott"⁶⁹.

⁶⁸ Björn Wiman, "Bedrövligt att se Sverige göra sig till internationellt åtlöje", *DN*, 22/10 2022, <https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-bedrovligt-att-se-sverige-gora-sig-till-internationellt-atloje/>.

⁶⁹ Björn Wiman, "Politikerna som projektleder vårt gemensamma sammanbrott", *DN*, 2/4 2023, <https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-politikerna-som-projektleder-vart-gemensamma-sammanbrott/>.

En annan tidigare hyllad person som också gått över till den mörka sidan är Lena Andersson, fram till och med 2020 kolumnist i Dagens Nyheter, numera kolumnist i Svenska Dagbladet.

Redan i maj 2021 skar det sig mellan Wiman och Andersson. Hon publicerade en krönika på Svenska Dagbladets ledarsida med rubriken: ”Journalistiken sviker sitt uppdrag i klimatfrågan”⁷⁰. Tesen tycktes dels vara att journalister har blivit klimataktivist, dels att debattörer som filosofen Torbjörn Tännsjö vill ersätta demokratin med en ”globaldespotisk regim”. Hon drev också tesen att klimatet alltid varierat baserat på Sven Börjessons bok ”En klimathistoria”. Genom att citera en uppenbart felaktig temperaturuppgift (Antarktis 1934) i boken sänkte hon dock sitt ethos rejält.

Kritiken var inte nådig. Björn Wiman skrev en söndagskrönika med rubriken ”När klimatförnekarna kastar masken”⁷¹ där han jämför den ”tragikomiska episoden” med bondsonen Rasmus Berg i Ludvig Holbergs drama ”Erasmus Montanus”, ställer frågan ”Vad är det som får intelligenta människor att vägra se verkligheten?” och ger tre möjliga svar. Det tredje är handlar, som så ofta i Wimans artiklar, om de mörka, onda högerkrafterna. ”I takt med att den populistiska radikalhögern tar steget in mot samhällets mittfåra gör också de klimatförnekande idéerna samma förflyttning.” Därmed har han, så att säga genom ”guilt by association”, placerat både Lena Andersson och Svenska Dagbladets ledarsida bland den populistiska radikalhögern.

2.2.2 Tid

Som redan framgått har texterna kommit till i vad både Jeppsson och Wiman betraktar som en ödesmättad tid där slutet är nära och varslen många. Exakt när slutet blir oundvikligt är inte helt klart, men Jeppsson väljer att lägga stort fokus på Parisavtalets 1,5 gradersmål. Den 23 september skrev Jeppsson att ”Klimatinstitutet Berkeley Earth menar nu att det är mer sannolikt att uppvärmningen når 1,5 grader 2023 – än motsatsen. Och nästa år kan bli ännu värre.”⁷² I brödtexten redovisar visserligen Jeppsson ärligt att det är naturliga variationer (främst väderfenomenet El Niño) som gör att detta och nästa år blir särskilt varma. Men icke desto mindre förstärker hans retoriska strategi känslan av att tiden håller på att rinna ut.

⁷⁰ Lena Andersson, ”Journalistiken sviker sitt uppdrag i klimatfrågan”, *SvD*, 15/5 2021, <https://www.svd.se/a/Gakk5x/journalistiken-sviker-sitt-uppdrag-i-klimatfragan>.

⁷¹ Björn Wiman, ”När klimatförnekarna kastar masken”, *DN* 22/5 2021, <https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-nar-klimatfornekarna-kastar-masken/>.

⁷² Jonathan Jeppsson, ”Skrämmande rapporten: 1,5 grader kan nås – redan i år” *AB*, 23/9 2023, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/xgj74B/skrammande-rapporten-1-5-grader-kan-nas-redan-i-ar>.

Båda skribenterna letar aktivt efter väderhändelser (allt som avviker från det ”normala”) och forskningsrapporter som kan tolkas som förebud om den kommande katastrofen. Genom att sätta de enskilda varslen i ett större sammanhang skapar väckelsepredikanter – åtminstone för de redan frälsta – ett starkt, dramatiskt narrativ där varje enskild avvikelse, hur liten den än kan tyckas vara, både blir en bekräftelse på det apokalyptiska narrativet i sig och på att slutet verkligen är nära.

Det intressanta med denna retoriska strategi är att både en värmebölja och en köldperiod; både torka och översvämningar, kan fungera som varsel. Samtidigt som amerikanska klimatförnekare raljerade över förra vinterns iskyla i USA hävdade Jeppsson att:

En förlamande och dödlig iskyla slår till mot Nordamerika ännu en gång. Förklaringen kan mycket väl stavas den försvagade jetströmmen. Om uppvärmningen fortsätter, så kan jetströmmen permanent byta bana de kommande decennierna – med oerhörda konsekvenser som följd.⁷³

Klimatdebatten handlar just nu mycket om hur man ska tolka olika tecken och Jeppsson vet hur man skapar undergångsstämning genom att kreativt tolka tidens tecken. Rubrikerna på de krönikor av Jeppsson jag redovisar i bilaga 2 talar sitt tydliga språk.

Wiman använder sig också av tid och tecken. Men hans kamp är, som sagt, så mycket större än Jeppssons och han vänder sig också till en annan målgrupp, kultursidans läsare. Han väljer ofta att starta i en personlig observation, ofta från en plats, vidgar den genom att associera till författare som beskrivit liknande händelser i andra sammanhang och inte sällan en annan tid – och avslutar precis som Jeppsson ofta genom att citera forskare och utslunga en domedagsprofetia.

2.2.3 Auktoritet

För de flesta klimatdebattörer är (klimat)forskningen den centrala auktoriteten. Något Greta Thunberg till exempel markerade genom att komma till Malmö Tingsrätt (där hon dömdes till 90 dagsböter för en klimatauktion) iförd en T-shirt med budskapet ”Stand Up for Science”⁷⁴. Extinction Rebellion (XR) har låtit Dr Emily Grossman sammanställa ett 151 sidors vetenskapligt

⁷³ Jonathan Jeppsson, ”Iskylan i USA kan vara bara början”, *Aftonbladet*, 25/12 2022, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/KE88OX/chock-kylan-i-usa-bara-borjan-orsaken-bakom-bomcyklonen>.

⁷⁴ Julia Wiberg, ”Greta Thunberg döms efter klimataktion i Malmö – igen”, *SvT*, 12/10 2023, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/greta-thunberg-doms-efter-klimataktion-i-malmo-igen>.

manifest, ”Emergency on Planet Earth”⁷⁵, som inleds med ett antal apokalyptiska förutsägelser från forskare och politiker med mycket högt ethos, följt av en genomgång av forskningsläget.

Den kanske allra viktigaste vetenskapliga auktoriteten är redan nämnd: FN:s klimatpanel IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). Men också andra internationella forskningsorganisationer (tex Copernicus, WMO och NOAA) och en lång rad klimatforskare, meteorologer, samhällsforskare och beteendevetare räknas som auktoriteter. Jonathan Jeppsson, som sitter mitt i nyhetsflödet, bevakar mycket aktivt olika forskningsrapporter och lyfter ofta fram och tolkar dem i sina kolumner.

Auktoritetstron inom gruppen är mycket hög. Den vetenskapliga auktoriteten varken kan eller får ifrågasättas, det handlar ju närmast om en helig skrift. Jeppsson och Wiman tar på sig rollen som förmedlare, profeter, uttolkare, eller varför inte väckelsepredikanter. De har tagit det röda pillret, förstått innehållet i forskningsrapporterna och dess konsekvenser för församlingens medlemmar. Deras uppgift är också att, likt den katolska inkquisitionen, döma och fördöma kättarna som dristar sig att ifrågasätta auktoriteterna. Särskilt hård brukar, som sagt, domen från Björn Wiman bli.

När det gäller klimatvetenskap, meteorologi, sociologi och beteendevetenskap lutar sig Jeppsson och Wiman på samma typ av källor. Men till det lägger Wiman egna auktoriteter från kulturlivet: författare, dramatiker och filosofer. Några exempel från ”Sent på jorden – 33 tankar om världens största nyhet”⁷⁶ är Eagels (sic!), Torgny Segerstedt, Jan Troell, Erik Lindegren, Selma Lagerlöf, Richard Dybeck, Dante, Charles Baudelaire och avslutningsvis Hasse och Tage.

2.2.4 Plats

Esben Bjerggaard Nielsen föreslog som sagt ett fjärde apokalyptiskt topos: *plats*. Det fungerade bra i hans doktorsavhandling. Det fungerar också bra i den analys av Nordiska motståndsrörelsen som apokalyptisk rörelse, ”Den vita rasens sista strid!”, Anders Eriksson och Christian Haag publicerade i *RhetoricaScandinavica*s temanummer om sociala rörelser. ”För den Nordiska motståndsrörelsen är Norden helig jord, vilket historiskt baseras på föreställningar om Blut und Boden, och Heimat; två centrala komponenter i den nationalsocialistiska ideologin.”⁷⁷. I de texter

⁷⁵ Emily Grossman, ”Emergency on Planet Earth”, *XR*, 1/9 2020, <https://docs.google.com/document/d/1QdWn7PCDqNUQvzmPaJPMEYqsXKAVcuE0MPxcJVdaKjw/edit>.

⁷⁶ Wiman, *Sent på jorden*. 12, 15, 15, 23, 31, 31, 37, 59, 175.

⁷⁷ Anders Eriksson och Christian Haag, ”Den vita rasens sista strid!”, *RhetoricaScandinavica*,

jag analyserat förekommer visserligen många exempel på geografisk plats, men platsen är inte särskilt intressant i sig, platsen är främst en del av olika tecken som varslar om att slutet är nära. Därmed blir plats – i just detta fall – framför allt en underkategori till topikens tid.

2.2.5 Retorisk stil

Retorisk stil är ingen topik i sig själv, och får väl till skillnad från topikerna snarare räknas till *elocutio* än *inventio* i partesläran. Men icke desto mindre visar sig valet av stil vara en central del av apokalyptisk retorik. Faktum är att topikanalysen (och då i synnerhet topikerna Ondska och Auktoritet) avslöjar intressanta skillnader i Jeppssons och Wimans retoriska stilval; skillnader som både speglar deras bakgrund, vem de riktar sig till och deras syn på ondskan.

Jeppsson retoriska stil tar avstamp i den nyhetsjournalist han är. Han har ett rakt, enkelt språk där jag bedömer stilnivån som mellanstil. Hans krönikor skiljer sig dock från traditionella nyhetstexter genom sina kraftfulla exordium, ett starkt bildspråk och förklarande metaforer. Han har många populärkulturella referenser. Han väljer genomgående ut negativa nyheter (tecken i tiden) som stödjer hans apokalyptiska världsbild, han har en sällsam förmåga att vända positiva nyheter till hot och att tillföra en moralisk dimension som biter.

Upplägget av kapitlen i boken och i hans kolumner är mycket konsekvent. Han inleder med en dramatiserad observation (tex. en forskningsrapport eller väderkatastrof): ”Döden kom klockan 10.15 på förmiddagen och den träffade Puerto Rico på den sydöstra flanken.”⁷⁸ eller varför inte ”Han kom efter en stormnatt i blå, något säckiga jeans och hade en uppblåsbar flytväst runt halsen.”⁷⁹ (Kanske en blinkning till den ikoniska första meningen i Strindbergs Hemsöborna: ”Han kom som ett yrväder en aprilafton och hade ett höganäskrus i en svångrem om halsen.”)

Jeppsson vet hur man skriver ett kort exordium, *in media res*, som direkt fångar läsarens uppmärksamhet. Därefter lyfts forskare fram och får kommentera (Först pathos sedan ethos och logos). I sällsynta fall lyfter han fram de onda personligen, vanligare att det sker på en kollektiv nivå. Ibland presenteras en psykologisk förklaring till varför vi agerar tvärs emot våra intressen. Till exempel ”Tragedy of the commons”⁸⁰, ”Jevons paradox”⁸¹ eller ”Men det är svårt att se hur

nr 86 (2023): 39. <https://www.doi.org/10.52610/rhs.v27i86.299>.

⁷⁸ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 161.

⁷⁹ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 187.

⁸⁰ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 133.

⁸¹ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 139.

dagens kortsiktiga tänkande ska kunna brytas. Problemet är vår oförmåga att förutse långtgående konsekvenser.”⁸². Ett uttalande av Stefan Löfven beskrivs som ett ”uttryck för det som kallats vanmaktens optimism.”⁸³

Ibland ges en redovisning av tekniska lösningar på problemet – följda av förklaringar till varför de inte kommer att rädda oss. Till exempel avfärdar Jeppsson två av lösningarna som bla. IPCC föreslagit, kärnkraft och koldioxidinfångning (CCS Carbon Capture and Storage), med att ”CCS och kärnkraft liknar snarare två zombieprojekt – som klimatlösningar är de döda, men fortsätter leva vidare.”⁸⁴ Därefter avslutas och summeras texten med ett mycket mörkt framtidsscenario.

Björn Wimans har en struktur som påminner om Jeppssons. Han väljer ofta att starta i en personlig observation, ofta från en plats, vidgar den genom att associera till författare som beskrivit liknande händelser i andra sammanhang och inte sällan en annan tid, och avslutar ofta som Jeppsson genom att citera forskare och utslunga en domedagsprofetia. Men det finns också betydande skillnader, som bland annat kan bero på att Wiman är kulturchef, i första hand skriver för kultursidans läsare, vill lyfta fram andra perspektiv och fokuserar mycket mer på ondskan än Jeppsson gör.

Medan Jeppsson använder sig av en rak nyhetsprosa, så är Wimans språk mera poetiskt. Här kan man tala om stilnivån hög stil. Medan Jeppsson gärna gör populärkulturella referenser, så gör Wiman som sagt mera högkulturella referenser. Många av de kulturpersonligheter han refererar till i sina krönikor är sedan länge döda, få av dem har sagt något om den aktuella klimatapokalypsen. Men genom att indirekt låta dem kommentera krisen och vårt beteende, visar Wiman både eunoia mot sina läsare (genom att utgå att läsarna är så bildade att de förstår referensen) och stärker sitt eget ethos som en intellektuell humanist vars bildning, kunskaper och insikter ligger långt över de obildade populisterna som är har drar ut i korståg emot.

Den retorisk stil han väljer karakteriseras också av att den är extremt konfrontatorisk och polariserande. En stil som är väl vald om syftet är – att med hög intellektuell och moralisk svansföring – att avslöja och förgöra ondskan. Det är nästan så man får en bild av en bildad, känslig

⁸² Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 146.

⁸³ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 63.

⁸⁴ Jonathan Jeppsson, ”Två zombier förföljer oss om klimatet”, *Aftonbladet*, 23/12 2023, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/6993r3/jonathan-jeppsson-vi-satter-vart-hopp-till-tva-zombieprojekt>.

medeltida riddare, som svänger samman några sonetter för kollegerna på DN, innan han tar på sig rustningen och ger sig ut i ett heligt krig för att en gång för alla förgöra den babyloniska skökan.

I det korståget ställer hans kollegor på Dagens Nyheter upp. Helhjärtat. Den 12 augusti 2023 skrev Lena Andersson en ledarkrönika med rubriken: ”Till slut kom äntligen extremvädret. Spridda dagsnoteringar från en ovanligt vanlig sommar i Sverige”⁸⁵. Något som får både DN:s chefredaktör Peter Wolodarski⁸⁶ och tidningens högprofilerade krönikör Alex Schulman⁸⁷ att ge sig ut i något som närmast får betecknas som ett försök till karaktärsmord, genom att anklaga henne för stolligheter och jämföra henne med förvirrade Sverigedemokrater på Twitter.

Just ”guilt by association”, att i samma artikel prata både om dem han vill demonisera och den radikala högern, utan att formellt koppla ihop dem, är ett återkommande retoriskt grepp hos Wiman

2.3 Typ av apokalyptik

Sammanfattningsvis tycker jag man kan dra slutsatsen att såväl Jeppssons som Wimans klimatretorik har tydliga apokalyptiska drag. Esben Bjerggaard Nielsen⁸⁸ konstaterade i sin avhandling 2013 att den klimatapokalyptik han studerade i första hand kunde karakteriseras som avvärjande och sekulär. Min analys av Jeppssons och Wimans texter landar också i denna slutsats, om än med några viktiga skillnader. Mitt studiematerial innehåller större inslag av katastrofal apokalyptik och mindre inslag av avvärjande apokalyptik än det material Bjerggaard Nielsen studerade. Domedagen är närmare och varken Jeppsson eller Wiman tycks riktigt tro att vi kan hindra den. Det kan spegla att klimathotet upplevs som – och rent faktiskt är – mera akut idag än för tio år sedan. Mot den bakgrunden kan det vara ett medvetet retoriskt val att försöka öka krisinsikten genom att måla framtiden i ännu mörkare färger och visa hur hopplöst läget är. En hypotes som styrks när Jeppsson, som tidigare nämnts, hävdar att ”Det handlar tvärtom om hur vi ska befria oss från hoppet, eftersom det är det som hindrar oss från att se verkligheten som den är.”⁸⁹

⁸⁵ Lena Andersson, ”Till slut kom äntligen extremvädret”, *SvD*, 12/8 2023,

<https://www.svd.se/a/9zV1J5/lena-andersson-till-slut-kom-antligen-extremvadret>.

⁸⁶ Peter Wolodarski, ”En intellektuell fasad är inget vaccin mot stolligheter”, *DN*, 23/8 2023,

<https://www.dn.se/ledare/peter-wolodarski-en-intellektuell-fasad-ar-inget-vaccin-mot-stolligheter/>

⁸⁷ Alex Schulman, ”Glöm forskningen – för Lena Andersson räcker det att fråga hotellpersonalen”,

DN, 14/8 2023, [https://www.dn.se/sverige/alex-schulman-glom-forskningen-for-lena-andersson-](https://www.dn.se/sverige/alex-schulman-glom-forskningen-for-lena-andersson-racker-det-att-fraga-hotellpersonalen/)

[racker-det-att-fraga-hotellpersonalen/](https://www.dn.se/sverige/alex-schulman-glom-forskningen-for-lena-andersson-racker-det-att-fraga-hotellpersonalen/).

⁸⁸ Esben Bjerggaard Nielsen, “A Rhetoric of Secular Apocalypse: Narratives of Catastrophe and Hope in the Climate Change Debate.”

⁸⁹ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 9.

Jeppssons och Wimans klimatretorik är sekulär i meningen att McQueens fjärde kännetecken, en Gud som kommer att förinta onskans krafter, förvandla kosmos, skapa en ny himmel och en ny jord, saknas. I sekulär apokalyptik ersätts enligt Bjerggaard Nielsen Gud av mänskliga vetenskapliga och ideologiska auktoriteter. I de texter jag analyserat är främst forskningen och då i synnerhet klimatforskningen, denna auktoritet.

Denna bild kan dock behöva nyanseras och problematiseras något. Av de två menar jag att Jeppsson står för en mera sekulär, inkluderande klimatapokalyptik. Han lägger mycket fokus på sakfrågan, auktoritet, tid och tecken; mindre på ondska. I hans målgrupp ingår alla som tror på klimatklimatekrisen och är beredda att arbeta för att avvärja hotet. Oavsett var de i övrigt står politiskt eller religiöst. Alla är välkomna – och behövs – i Jeppssons kamp för en bättre värld.

Wiman driver en mer exkluderande klimatretorik, kraven för att släppas in i hans församling är mycket högre och medlemmarna förväntas dra ut i en mycket större strid. Medan Jeppssons röda piller ska hjälpa oss att se hur allvarlig klimatkrisen är, verkar Wimans syfte (och retoriska stilval) snarare vara att skapa ett Vi och Dem; att få oss att se världens ondska, vem som är ond och mobilisera till strid emot en ondska som omfattar så mycket mer än bara klimatapokalypsen. Även om klimatapokalypsen är ett uttryck för denna större ondska. Eller som Wiman uttrycker det:

”Klimatstriden är vår tids stora idéstrid. På ena sidan står vi som älskar livet. På den andra sidan en irrationell apokalyptisk högerradikalism som kan vara på väg att driva civilisationen mot dess undergång. Det är hög tid att göra slut på denna globala döds Kult”⁹⁰

Tydligare än så kan man väl inte – i närmast bibliska termer – demonisera sin motståndare. Något som stämmer väl överens med Alison McQueen första kännetecken på en apokalyptisk världsbild.

“Worldly reality is defined by the conflict between good and evil forces. The former are a small minority, while the latter are an overwhelming majority. ... For those on earth, neutrality is impossible. One stands either with the divine forces of good or with the demonic forces of evil.”

Så även om det inte finns någon Gud i Wimans klimatretorik, finns det ändå intressanta likheter mellan den funktion Uppenbarelseboken hade för romarrikets förföljda kristna och den funktion Wimans apokalyptiska retorik har för dem som idag tvingas kämpa mot hotet från den apokalyptiska högerradikalismen. Han vill ge dem mod att kämpa vidare, han vill svetsa samman den egna gruppen, han vill peka ut fienden och visa hur farlig fienden är. Och även om Wiman

⁹⁰ Wiman, *Sent på jorden*, 173.

inte kan lova att Gud ska belöna de Goda och straffa de onda på den yttersta dagen, förmedlar han åtminstone ett hopp om att de Goda ska få upprättelse när världen som vi känner den går under i en klimatapokalyps.

En annan indikation på kopplingen mellan klimatapokalyptiskt tänkande och religiöst tänkande är ett reportage i tidskriften Fokus där en avhoppare från som Fridays for Future, Lydia Lifmark, beskriver rörelsen som en sekt.⁹¹

Det leder till frågan om varför Lena Andersson och Romina Pourmokhtari så till den grad provocerar DN:s kultur och ledarsidor. En möjlighet är att de ses som avfallingar och kättare som likt Darth Vader underkastat sig den mörka kraften. Och faktum att när det gäller Pourmokhtari driver DN konsekvent linjen att hon fortfarande kan få frälsning, genom att avgå som klimat- och miljöminister, göra botgöring och återvända till den goda församlingen⁹². Här finns intressanta paralleller med liknelsen om den förlorade sonen i Lukas 15:11–32.

Kanske är ändå ett ännu större brott – åtminstone i religiösa termer – att de båda försöker befria syndarna från skuld och skam. För då utmanar de på allvar ett av klimatapokalyptikerns starkaste vapen för att få människor att ändra sitt beteende, nämligen skam, skuld och ångest (flygskam, köttskam, bilskam, barnskam, klimatångest, etc). Eller som Jonathan Jeppsson uttrycker det i podden ”Malin blir en bättre människa”. ”Det finns många som säger att man ska inte skambelägga människors sval. Men jag tror på skam. Jag tror att skam är väldigt effektivt.”⁹³

Så även om Gud lyser med sin frånvaro i de texter jag studerat, tycker jag ändå det finns fog för att hävda att Björn Wiman lånat många retoriska grepp från en mera religiös apokalyptisk retorik. Det kan också vara värt att nämna hur Wiman i en kulturkrönika beskriver sin egen resa från ateism till kristen tro: ”För egen del kan jag, född i ett hem så sekulariserat att jag inte ens döptes som barn, i dag bära ett kors kring halsen”⁹⁴. Obekant med religiös retorik är Wiman icke.

⁹¹ Henrik Sjögren, ”Gretarörelsen inifrån. Likheter med en sekt”, *Fokus*, 11/12 2023,

<https://www.fokus.se/veckans-fokus/greta-rorelsen-inifran-likheter-med-en-sekt/>

⁹² Susanne Nyström, ”Romina Pourmokhtari måste göra plågan kort och avgå”, *DN* 22/12 2023,

<https://www.dn.se/ledare/susanne-nystrom-romina-pourmokhtari-maste-gora-plagan-kort-och-avga/>

⁹³ Jonathan, Jeppsson, ”Barn är det mest skadliga för klimatet som man kan åstadkomma”,

Aftonbladet, 10/2 2022, 45 min. <https://www.aftonbladet.se/podcasts/ab/episode/338724>.

⁹⁴ Björn Wiman, ”Till Gud kan du inte lämna någon feedback”, *Dagens Nyheter*, 11/12 2022,

Publicerad 2022-12-11. <https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-till-gud-kan-du-inte-lamna-nagon-feedback/>

3. HUR EFFEKTIV ÄR APOKALYPTISK KLIMATRETORIK?

Återstår frågan om hur effektiva de strategier Jeppsson och Wiman valt är. Här finns inte utrymme för en effektstudie, frågan är om det ens är möjligt att särskilja effekterna av studiens klimatretorik från all annan klimatretorik. Men jag vill i alla fall försöka mig på några personliga reflektioner

För den som vill skriva ut en besk medicin, kan en kris – och då gärna en kris med tydliga, akuta och konkreta problemformuleringar – vara en stor retorisk tillgång. När Lars-Ragnar Forsberg, Mats Fagerström och jag genomförde massmediaträningar på dåvarande Sydkraft hamrade de ständigt in mantrat: ”Sälj problemet först så säljer lösningen sig själv. Utan problem blir lösningen ett problem i sig själv”. Barack Obamas stabschef, Rahm Emanuel, tog resonemanget ett steg till vid ett Wall Street Journal forum 2008: “You never want a serious crisis to go to waste. And what I mean by that is, it’s an opportunity to do things you think you could not do before.”⁹⁵

Genom historien är det många framgångsrika retoriker som följt detta råd. Winston Churchill var en mästare i att skapa krismedvetande. Ett nutida exempel är det tal Danmarks statsminister Mette Frederiksen höll den 11 mars 2020 där hon beskrev SARS-CoV-2 viruset i närmast apokalyptiska termer.⁹⁶ Med starkt pathos och en mörk hotbild skapade hon ett krismedvetande som fick en stor majoritet av danska folket att acceptera hennes drastiska nedstängning av det danska samhället.

Också när det gäller miljökriser har apokalyptisk retorik använts med framgång. Ett exempel, som bla. lyfts fram i ”Oxford Handbook of Millennialism”, är Rachel Carsons bok ”Silent spring” (1962), som beskrev hur våra kemiska bekämpningsmedel (och då inte minst DDT) riskerade att utrota stora delar av bland annat fågellivet. Vi hade också en omfattande skogsdöd, inte minst i Centraleuropa, orsakade av våra utsläpp av försurande gaser (främst svavel- och kväveoxider). Till det kom hotet mot ozonskiktet orsakat av vår användning av fluorerade kolväten (”freoner”) i allt från sprayflaskor till kylskåp och luftkonditioneringsanläggningar. I alla dessa fall kan vi idag konstatera att miljöretoriken (med dess inslag av apokalyptik) har bidragit till att avvärja hoten.

⁹⁵ Jacqueline Maley, “The political art of not wasting a crisis, or getting wasted by it”, *Sydney Morning Herald*, 17/5 2020, <https://www.smh.com.au/politics/federal/the-political-art-of-not-wasting-a-crisis-or-getting-wasted-by-it-20200515-p54tej.html>.

⁹⁶ Statsministeriet, “Pressemøde om COVID-19”, *STM*, 11/3 2020, <https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-om-covid-19-den-11-marts-2020/>.

Samma framgångar har, som sagt, den apokalyptiska klimatretoriken inte alls haft. Utvecklingen går fortfarande åt fel håll och hittills verkar det inte ha hjälpt att höja tonläget.

Utrymmet tillåter inte någon djupare analys. Men jag vill ändå försöka lyfta fram några centrala skillnader mellan framgångsrik krisretorik (med apokalyptiska inslag) och den apokalyptiska klimatretorik som bla Jeppsson och Wiman står för.

När det gäller det påträngande problemet handlar mina exempel på framgångsrik krisretorik om konkreta, akuta kriser som alla kan se och måste förhålla sig till, antingen det nu handlar om döda fåglar, döda träd, döda soldater eller om hur en lång kolonn med bepansrade armelastbilar fyllda med döda COVID-patienter lämnade Bergamo på natten den 18 mars 2020 eftersom stadens bårhus var fulla.⁹⁷ Och även om det finns en fas där vi måste göra stora uppoffringar ("I have nothing to offer but blood, toil, tears, and sweat")⁹⁸ så är ändå den fas relativt kort. Därefter finns det ett hopp om att vi kan återgå till ungefär samma liv som innan krisen.

Ett viktigt skäl till detta är att problemet är så avgränsat, ett annat att det finns potentiella lösningar här och nu. Hur mörkt läget än är just nu, sliter ingenjörer och vetenskapsmän ändå dygnet runt på att hitta tekniska lösningar. De begränsande omständigheterna handlar då mest om att samla de ekonomiska och mänskliga resurser som krävs för att lösa problemet. En stor utmaning, men med rätt ledarskap ingen omöjlig utmaning. Såväl Manhattanprojektet (skildrat i filmen Oppenheimer) som Apolloprojektet visar vad vi kan åstadkomma när vi ställs inför en kollektiv utmaning.

I fallet COVID-19 fanns det också tydliga, begripliga förväntningar på hur publiken skulle agera (håll avstånd, tvätta händerna, använd munskydd i känsliga situationer, stanna hemma om du är sjuk, vaccinera dig). Förväntningar som upprepades i stort sett varje dag av både politiska ledare och myndigheter. Och omvänt en förväntan, ett hopp, om att gör vi bara som ledarna säger så kommer vi bara inom något år att kunna återgå till det liv vi hade innan krisen.

Något sådant hopp finns inte när det gäller klimatkrisen. För även om vi skulle upphöra med alla utsläpp idag, så kommer ändå 20 - 40 % av den koldioxid vi släppt ut att finnas kvar i atmosfären

⁹⁷ IL FOGLIO, "Covid, il 18 marzo a Bergamo: le immagini del 2020 con l'esercito che porta via le bare", *IL FOGLIO*, 18/3 2021, <https://www.ilfoglio.it/cronaca/2021/03/18/video/un-anno-fa-a-bergamo-le-colonne-di-camion-dell-esercito-che-portavano-via-i-morti-di-covid-2045836/>.

⁹⁸ Winston Churchill, "Blood, toil, sweat and tears", 13/5 1940.

<https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/blood-toil-tears-sweat/>.

om 500 år.⁹⁹ Till det kommer risken att det finns så kallade ”tipping points”, då klimatet plötsligt och oåterkalleligt tippar över till ett nytt, farligare tillstånd. Något hopp om tekniska ”quick fixes” som COVID-vaccinerna finns, som sagt, heller inte, åtminstone inte enligt klimatapokalyptikerna.

En annan utmaning med klimatfrågan är att det påträngande problemet – än så länge – är mer abstrakt och teoretiskt; vi kan inte själva se vad som händer utan måste lita på forskarna, deras uttolkare och profeter. Visserligen försöker klimatapokalyptikerna hitta tecken som sägs varsla om att katastrofen snart är här; men för den som inte vill tro, går det ändå att bortförklara varje enskilt tecken. Det naturliga klimatvariationerna gör att klimatförnekare kan ägna sig åt ”cherrypicking”; de kan – fortfarande – hitta anekdotiska bevis för att klimatapokalyptikerna överskattat människans påverkan på det globala klimatet. Och då kan de anklaga klimatapokalyptiker för att ”ropa varg”. Ett exempel är den mycket omtalade ”paus” (hiatus) i den globala uppvärmningen som tycktes inträffa årtiondet efter 1998, men senare visade sig bero på naturliga variationer.¹⁰⁰

Jonathan Jeppsson bjuder på följande förklaring till varför vi, publiken, har så svårt att i tid reagera på långsiktiga, smygande hot.

Människans hjärna har inte utvecklats så himla mycket. Då var det väldigt viktigt att vi kunde agera snabbt på direkta hot runt omkring oss. Vi behöver inte tänka på framtiden eller ens mer än några dagar framåt ... Vi kan reagera snabbt när det kommer väldigt konkreta hot som Corona Det är vår tids tiger på Savannen. Då reagerar vi jättesnabbt. Världens stängs ned ... Men klimathotet det är som det inte går in.¹⁰¹

Eftersom lösningen på klimatkrisen, enligt apokalyptiska klimatretoriker som Jeppsson och Wiman, handlar om en radikal och permanent klimatasketism, är risken mycket större att dessa psykologiska försvarsmekanismer slår till; antingen genom att förneka, att försöka hitta quick fixes eller genom det självbedrägeri som Wolrath så träffsäkert skildrade i sitt sommarprogram.

En sådan psykologisk försvarsmekanism är allmänningens dilemma (Tragedy of the commons). Ett klassiskt argument på det temat är att det inte spelar någon roll vad Sverige gör eftersom andra

⁹⁹ SVT, ”Guide: Åtta kapitel om klimatförändringarna”, *SVT*, 26/10 2022, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/klimatforandringar>.

¹⁰⁰ NOAA, ”Did global warming stop in 1998?”, *NOAA*, 4/9 2018, <https://www.climate.gov/news-features/climate-qa/did-global-warming-stop-1998>

¹⁰¹ Jonathan Jeppsson, ”Barn är det mest skadliga för klimatet som man kan åstadkomma”, *Aftonbladet*, 10/2 2022, <https://www.aftonbladet.se/podcasts/ab/episode/338724> 11 min.

länder (som Kina) släpper ut så mycket mer. Samma argument används till exempel mot flygskatt, flygets del av de totala utsläppen är ju så liten. Denna mekanism förstärks ytterligare av asymmetrin i att det, enligt prognoserna, inte är Sverige utan fattiga, kustnära länder i tredje världen som drabbas värst. Samtidigt som vi har bättre förutsättningar att hantera förändringarna.

Här kan man också problematisera lite kring den polariserande retorik som framförallt Wiman använder sig av. En retorik som inte så lite påminner om den Wimans fiender, till exempel Trump och Sverigedemokraterna, ägnar sig åt, även om Wiman bytt ut vem som är ond och vem som är god. Retoriken kan säkert mobilisera de som redan är övertygade. Men frågan är hur den tas emot av de tveksamma och av motståndarna. Det finns ju en risk att den också mobiliserar motståndarna så att vi i klimatfrågan får samma polariserade destruktiva debattklimat som vi har i USA där *vem* blivit mycket viktigare än *vad* och *hur*. Där till och med de som tidigare varit ”troende” stöts bort av en alltför alarmistisk och polariserande retorik. Ett exempel är miljöaktivisten Michael Shellenberger, som 2020 gav ut boken ”Inställd apokalyps. Därför skadar miljöalarmismen oss alla”¹⁰². I boken driver han tesen att miljörörelsen de senaste decennierna har misstagit sig inte bara om klimatet, utan även om en rad andra frågor, som förnybara energikällor, jordens matförsörjning, kärnkraft och välståndsutveckling. Därmed ger han dem som inte vill tro på klimatförändringarna, eller i alla fall inte förändra sin livsstil, ett alibi och de argument de anser sig behöva. Risken med att så tydligt som Wiman peka ut och fördöma fiender är att de slår tillbaka.

Ytterligare en skillnad på den apokalyptiska klimatretoriken och de andra exemplen på krisretorik är att Jeppsson och Wiman lägger mycket större tonvikt vid att skapa krisinsikt, beskriva hinder, systemfel och peka ut syndabockar än de framgångsrika exemplen. Utöver Jeppssons ”Släpp inte ut koldioxid. Plantera träd”¹⁰³ får vi inte särskilt mycket praktiska råd eller detaljerade lösningar. Man säljer kraftfullt in problemet, men utnyttjar inte detta för att sälja in konkreta lösningar.

Men det är inte bara konkreta lösningar som saknas. Det saknas också en vision för vilken värld vi kommer att leva i när vi övervunnit hotet; när vi avvärjt apokalypsen. Churchill var en mästare på att både beskriva hotet, vår mission, vad som händer om vi misslyckas och vad som händer om vi lyckas – och på att få ihop det till en retoriskt fulländad helhet där alla delar stödjer varandra.

¹⁰² Michael Shellenberger, ”Inställd apokalyps. Därför skadar miljöalarmismen oss alla”, (Stockholm, Karneval förlag, 2021).

¹⁰³ Jeppsson, *Åtta steg mot avgrunden*, 295.

What General Weygand called the Battle of France is over. I expect that the Battle of Britain is about to begin. Upon this battle depends the survival of Christian civilization. Upon it depends our own British life, and the long continuity of our institutions and our Empire. The whole fury and might of the enemy must very soon be turned on us. Hitler knows that he will have to break us in this Island or lose the war. If we can stand up to him, all Europe may be free and the life of the world may move forward into broad, sunlit uplands. But if we fail, then the whole world, including the United States, including all that we have known and cared for, will sink into the abyss of a new Dark Age made more sinister, and perhaps more protracted, by the lights of perverted science. Let us therefore brace ourselves to our duties, and so bear ourselves that, if the British Empire and its Commonwealth last for a thousand years, men will still say, "This was their finest hour."¹⁰⁴

Någon motsvarande vision finns inte i den samtida svenska klimatapokalyptiken. När Miljöpartiets nyvalda språkrör Daniel Helldén, i Ekots lördagsintervju den 2 december 2023, får frågan "Vad är den positiva visionen?" blir svaret: "Den positiva visionen är att vi klarar av klimatomställningen. Vi får inte stora översvämningar som vi hade i Gävle ganska nyligen. Vi kan se ett samhälle i den betydelsen att vi får ett robustare samhälle."¹⁰⁵ Kanske inte direkt en vision man är beredd att offra blod, svett och tårar för att uppnå.

Sammanfattningsvis: det finns många goda exempel där krisretorik och apokalyptisk retorik fungerat bra för den som vill åstadkomma förändring. Mycket tyder dock på att den är mindre effektiv när det handlar om en långsam smygande kris, där tecken på krisen kan ifrågasättas, där man inte själv är den som drabbas värst och där man – åtminstone kortsiktigt – kan uppleva att boten är värre än soten. Det blir inte bättre av att vi lever i en tid med många konkurrerande apokalyptiska narrativ, något som har fått den norske ekonomen och psykologen Per Espen Stoknes att tala om hur "apocalypse fatigue" och "collapse porn" sätter i gång våra psykologiska försvarsmekanismer.¹⁰⁶ På samma tema varnar Emma Frans, i Svenska Dagbladet, för att "Alarm fatigue kan stå oss dyrt"¹⁰⁷ och kan leda till att vi slutar lyssna också på relevanta varningssignaler.

¹⁰⁴ Winston Churchill, "Their Finest Hour", 19/6 1940,

<https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/their-finest-hour/>

¹⁰⁵ Ekots Lördagsintervju, "Daniel Helldén (MP): Socialdemokraterna kommer inte att vara med och subventionera ny kärnkraft", SR, 2/12 2023, <https://sverigesradio.se/avsnitt/daniel-hellden-mp-socialdemokraterna-kommer-inte-att-vara-med-och-subventionera-ny-karnkraft>

¹⁰⁶ Per Espen Stoknes, "How to transform apocalypse fatigue into action on global warming", TED, September 2017,

https://www.ted.com/talks/per_espen_stoknes_how_to_transform_apocalypse_fatigue_into_action_on_global_warming

¹⁰⁷ Emma Frans, "Alarm fatigue kan stå oss dyrt", Svenska Dagbladet, 20/1 2024,

<https://www.svd.se/a/y6W3wK/emma-frans-alarm-fatigue-kostar-liv-visar-ny-forskning>

4. FRAMTIDA FORSKNING

Analysen visar att de metoder jag valt (Lloyd F. Bitzers retoriska situation och Stephen O’Learys tre apokalyptiska topiker) i stort kan användas för att besvara mina forskningsfrågor. I topikanalysen kommer det också fram att returns val av stil är en viktig del av apokalyptisk retorik. Metoderna ger emellertid inte svar på frågan om hur effektiv den apokalyptiska klimatretoriken är (Uppnår den sitt syfte?). Där har jag i stället valt att göra en mera personlig reflektion och jämfört med olika typer av krisretorik och apokalyptisk retorik som faktiskt fungerat historiskt.

Av detta följer två, som jag tycker intressanta, områden för framtida forskning. Det ena handlar om valet av stil i apokalyptisk retorik; det andra om hur effektiv apokalyptisk retorik är i praktiken.

Fortsatt forskning kring apokalyptisk stil, eller snarare olika former av apokalyptisk stil, skulle kunna göras som en mer formell stilanalys av samtida apokalyptisk (klimat)retorik. Här finns ett antal etablerade metoder inom retoriken. I ”Retorisk kritik”, kapitel 3, finns användbara bidrag från Anders Eriksson, Anders Sigrell, Lennart Hellspong och Sofi Qvarnström.¹⁰⁸ Inom litteraturvetenskapen finns också ett antal, delvis överlappande, metoder som ideologiskritisk metod, närläsning / nykritik (new criticism) / strukturalism, narratologi och dekonstruktion.

Ett möjligt mål för denna forskning skulle kunna vara att undersöka om det finns en särskild apokalyptisk retorisk stil, vad som i så fall karakteriserar den och, om möjligt, identifiera ett antal stilfigurer och troper (under elocutio) som karakteriserar apokalyptisk retorik på samma sätt som topikerna ondska, tid auktoriteter och plats gör det under inventio.

När det gäller effektanalysen ser jag (åtminstone) tre möjligheter.

Den första är en vidareutveckling av den diskussion jag för i avsnitt 3, närmare bestämt en receptionshistorisk analys – som går ut på att undersöka hur apokalyptiska texter mottogs av sin samtid. Därefter försöker man identifiera de retoriska element i texterna som skapat denna respons. Det är naturligtvis en stor utmaning att bestämma sambandet mellan orsak och verkan, det kräver dessutom goda kunskaper om den dåtida kontexten, men principiellt borde det ändå vara möjligt att välja ut några användbara fallstudier, där vi så att säga sitter med facit i hand.

¹⁰⁸ *Retorisk kritik. Teori och metod i retorisk analys*, red. Otto Fischer, Patrik Mehrens, Jon Viklund, Ödåkra: Retorikförlaget, 2014, 103 – 162.

Den andra forskningsområdet är inspirerat av det forskningsprojekt som Nina Wormbs och Maria Wolrath-Söderberg bedriver kallat ”Legitimeringsprocesser för att inte handla i klimatfrågan”¹⁰⁹. I artikeln ”Thinking structures of climate delay: internal deliberations among Swedes with sustainable ambitions” använder de sig av metoden Phenomenography, definierad som ”a qualitative, interpretive method suitable for capturing the variety of ways people experience or think about a phenomenon through its linguistic expression”.¹¹⁰ Det är ju just dessa tankar och känslor som olika former av apokalyptisk retorik väcker hos olika personer som en effektstudie behöver kartlägga. Ett upplägg för att studera effekterna av apokalyptisk retorik skulle därför kunna vara att välja ut respondenter, om möjligt dela in dem i de tre grupper (redan övertygade, tveksamma och klimatskeptiker), exponera dem för olika typer av apokalyptisk klimatreterik, intervjua dem om deras reaktioner på texterna och kanske följa upp några veckor senare för att se vilka eventuella beteendeförändringar den apokalyptiska klimatreteriken fått dem att göra.

”Alarm fatigue” är ett tredje forskningsområde som skulle kunna ge insikter i de utmaningar apokalyptisk klimatreterik ställs inför. Enligt Emma Frans är Alarm fatigue, eller larmtrötthet, ”ett begrepp som används inom sjukvården och andra områden där personalen ständigt översköjs av larm eller varningar. Efter att ha upplevt och hanterat ett stort antal larm kan personer börja reagera mindre känsligt på nya larm eller till och med ignorera dem.”¹¹¹. Idag lever vi onekligen i en värld där vi översköjs av mer eller mindre apokalyptiska varningar på en rad olika områden och där media tycks övertygade om att negativa nyheter säljer. Så frågan är om inte forskningen om larmtrötthet skulle kunna ge ledtrådar till varför apokalyptisk klimatreterik tycks ha så liten effekt.

Det förtjänar att påpekas att samtliga dessa forskningsområden har en ambitionsnivå som ligger över vad som är möjligt att nå i en kandidatuppsats. Flera har också tvärvetenskapliga ansatser, stilanalysen gränsar till litteraturvetenskap; alarm fatigue till kognitionsvetenskap. Men icke desto mindre tror jag att de skulle kunna ge intressanta bidrag till förståelsen varför apokalyptisk klimatreterik tycks vara så ineffektiv i dagens kontext och även kunna ge uppslag till hur en mera effektiv klimatreterik skulle kunna utformas.

¹⁰⁹ KTH, ”Legitimeringsprocesser för att inte handla i klimatfrågan”, KTH, 28/11 2023, <https://www.kth.se/sv/philhist/historia/forskning/environmental-humani/understanding-justification-of-climate-change-nonaction-1.883728>

¹¹⁰ Nina Wormbs och Maria Wolrath Söderberg, ”Thinking structures of climate delay: internal deliberations among Swedes with sustainable ambitions”, Springer Link, 31/7 2023, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-023-03618-x>

¹¹¹ Emma Frans, ”Alarm fatigue kan stå oss dyrt”, *Svenska Dagbladet*, 20/1 2024, <https://www.svd.se/a/y6W3wK/emma-frans-alarm-fatigue-kostar-liv-visar-ny-forskning>

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Tryckta källor

Ashcraft, Michael. "Progressive Millennialism" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger, Oxford: Oxford University Press, 2011.

Bitzer, L. F. "The Rhetorical Situation". *Philosophy & Rhetoric*, 1(1), 1-14, (1968).

Brummett, Barry. *Contemporary Apocalyptic Rhetoric*. New York: Praeger, 1991.

Fukuyama, Frances. *The End of History and the Last Man*. Los Angeles: FREE PRESS, 2006.

v. Gallagher, Eugene. "Catastrophic Millennialism" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger. Oxford: Oxford University Press, 2011.

Jeppsson, Jonathan. *Åtta steg mot avgrunden. Vårt framtida liv på planeten*. Stockholm: Ordfront, 2022.

Malm, Andreas. *How to blow up a pipeline : learning to fight in a world on fire*. London: Verso books, 2021.

McQueen, Alison. *Political Realism in Apocalyptic Times*. Cambridge University Press, 2018.

Rosenfeld, Jean E., "Nativist Millennialism" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger. Oxford: Oxford University Press, 2011.

Oreskes, Naomi och Conway, Erik M. *Merchants of doubt*. London: Bloomsbury, 2012

Retorisk kritik. Teori och metod i retorisk analys, red. Otto Fischer, Patrik Mehrens, Jon Viklund. Ödåkra: Retorikförlaget, 2014: 103 – 162.

Rosling, Hans. *Factfulness*. Stockholm: Natur & Kultur, 2019.

Shellenberger, Michael. *Inställd apokalyps. Därför skadar miljöalarmismen oss alla*. Stockholm: Karneval förlag, 2021.

Vatz, R. E. "The myth of the rhetorical situation". *Philosophy & Rhetoric*, Vol. 6, No. 3, 154-161, (1973).

Wessinger, Catherine. "Millennialism in Cross-Cultural Perspective" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger. Oxford: Oxford University Press, 2011.

Wiman, Björn. *Sent på jorden. 33 tankar om världens största nyhet*. Stockholm: Atlantis, 2018.

Wojcik, Daniel. "Avertive Apocalypticism" i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red Catherine Wessinger. Oxford: Oxford University Press, 2011.

Wolrath-Söderberg, Maria. *Topos som meningsskapare: retorikens topiska perspektiv på tänkande och lärande genom argumentation*. Ödåkra: Retorikförlaget, 2020.

Länkar

Andersson, Lena. "Journalistiken sviker sitt uppdrag i klimatfrågan". *Svenska Dagbladet*, 15/5 2021. <https://www.svd.se/a/Gakk5x/journalistiken-sviker-sitt-uppdrag-i-klimatfragan>.

Bibelsällskapet. "Uppenbarelseboken." Bibelsällskapet, 2023. <https://www.bibeln.se/bibel/B2000/REV.1>.

Brown, Paul. "CO2 readings from Mauna Loa show failure to combat climate change". *The Guardian*, 24/11 2023. <https://www.theguardian.com/news/2023/nov/24/co2-readings-from-mauna-loa-show-failure-to-combat-climate-change>.

Churchill, Winston. "Blood, toil, sweat and tears". 13/5 1940. <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/blood-toil-tears-sweat/>.

Churchill, Winston. "Their Finest Hour". 19/6 1940. <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/their-finest-hour/>

Dagens Nyheter. "Klimatet just nu", *DN*, läst 2/1 2023, <https://www.dn.se/klimatet-just-nu/>

”Daniels bok”, Kärnbibeln, 2024, <https://www.karbibeln.se/las/?b=27>.

Ekots Lördagsintervju. ”Daniel Helldén (MP): Socialdemokraterna kommer inte att vara med och subventionera ny kärnkraft”. *SR*, 2/12 2023. <https://sverigesradio.se/avsnitt/daniel-hellden-mp-socialdemokraterna-kommer-inte-att-vara-med-och-subventionera-ny-karnkraft>

Eriksson, Anders och Haag, Christian. ”Den vita rasens sista strid!”. *RhetoricaScandinavica*, nr 86 (2023): 27—45. <https://www.doi.org/10.52610/rhs.v27i86.299>.

GPC. ”Global Carbon Budget Project”. *GPC*, 4/12 2023. <https://globalcarbonbudget.org/fossil-co2-emissions-at-record-high-in-2023/>.

Grossman, Emily. “Emergency on Planet Earth”. *XR*, 1/9 2020.

<https://docs.google.com/document/d/1QdWn7PCDqNUQvzmPaJPMEYqsXKAVcuE0MPxcJVd aKjw/edit>.

The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), ipcc.ch.

IL FOGLIO. ”Covid, il 18 marzo a Bergamo: le immagini del 2020 con l'esercito che porta via le bare”. *IL FOGLIO*, 18/3 2021. <https://www.ilmfoglio.it/cronaca/2021/03/18/video/un-anno-fa-a-bergamo-le-colonne-di-camion-dell-esercito-che-portavano-via-i-morti-di-covid-2045836/>.

Jeppsson, Jonathan. ”Barn är det mest skadliga för klimatet som man kan åstadkomma”. *Aftonbladet*, 10/2 2022. <https://www.aftonbladet.se/podcasts/ab/episode/338724>.

Jeppsson, Jonathan. ”Iskylan i USA kan vara bara början”. *Aftonbladet*, 25/12 2022. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/kE88OX/chock-kylan-i-usa-bara-borjan-orsaken-bakom-bomecyklonen>.

Jeppsson, Jonathan. ”Något pågår under ”domedagsglaciärerna” – och det skrämmer mig”. *Aftonbladet*, 31/10 2023. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/EQrkWa/domedagsglaciärerna-i-antarktismalter-ny-studie>.

Jeppsson, Jonathan. "Röda fältets försvinnande avslöjar det verkliga problemet". *Aftonbladet*, 20/11 2023. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/GM7jGQ/roda-faltets-forsvinnande-i-arktisk-avslojar-det-verkliga-problemet>.

Jeppsson, Jonathan. "Skrämmande rapporten: 1,5 grader kan nås – redan i år". *Aftonbladet*, 23/9 2023. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/xgj74B/skrammande-rapporten-1-5-grader-kan-nas-redan-i-ar>.

Jeppsson, Jonathan. "Två zombier förföljer oss om klimatet". *Aftonbladet*, 23/12 2023. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/6993r3/jonathan-jeppsson-vi-satter-vart-hopp-till-tva-zombieprojekt>.

KTH. "Legitimeringsprocesser för att inte handla i klimatfrågan". *KTH*, 28/11 2023. <https://www.kth.se/sv/philhist/historia/forskning/environmental-humani/understanding-justification-of-climate-change-nonaction-1.883728>

Makower, Joel. "The White House effect". *GreenBiz*, 18/10 2021. <https://www.greenbiz.com/article/white-house-effect-redux>

Maley, Jacqueline. "The political art of not wasting a crisis, or getting wasted by it". *Sydney Morning Herald*, 17/5 2020. <https://www.smh.com.au/politics/federal/the-political-art-of-not-wasting-a-crisis-or-getting-wasted-by-it-20200515-p54tej.html>.

Movieclips. "Blue Pill or Red Pill - The Matrix (2/9) Movie CLIP (1999) HD". *Youtube*, 27/5 2011. <https://www.youtube.com/watch?v=zE7PKRjrid4>.

Movieclips. "Planet of the Apes (5/5)". *Youtube*, 17/8 2015. https://www.youtube.com/watch?v=mDLS12_a-fk.

Naturvårdsverket. "Parisavtalet". *Naturvårdsverket*. läst 2/1 2023, <https://www.naturvardsverket.se/parisavtalet>.

NOAA. "Annual 2023 Global Climate Report". *NOAA*, 12/1 2024. <https://www.ncei.noaa.gov/access/monitoring/monthly-report/global/202313>.

NOAA. "Did global warming stop in 1998?". *NOAA*, 4/9 2018. <https://www.climate.gov/news-features/climate-qa/did-global-warming-stop-1998>.

NOAA. "Trends in Atmospheric Carbon Dioxide", *NOAA*, 2024. <https://gml.noaa.gov/ccgg/trends/>.

NOAA. "November 2023 Global Climate Report". *NOAA*, 12 2023. <https://www.ncei.noaa.gov/access/monitoring/monthly-report/global/202311>.

Nyström, Susanne. "Romina Pourmokhtari måste göra plågan kort och avgå". *DN* 22/12 2023. <https://www.dn.se/ledare/susanne-nystrom-romina-pourmokhtari-maste-gora-plagan-kort-och-avga/>

ORVESTO. "Räckviddsrapport ORVESTO Konsument 2023:2". *ORVESTO*. 17/10, 2023. https://www.kantarsifo.se/sites/default/files/reports/documents/rackviddsrapport_orvesto_konsument_2023_2_0.pdf.

Opitz, Caspar. "Greta Thunberg blir DN:s chefredaktör – för en dag". *DN*, 8/1 2021. <https://www.dn.se/sverige/greta-thunberg-blir-dns-chefredaktor-for-en-dag/>.

Pollack Sarnecki, Hannah, "Fascismens gröna rötter". *FOI*, juni 2021. <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5161--SE>.

Regeringen. "Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel". *Regeringen*, 9/7 2023. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/promemoria-sankning-av-reduktionsplikten-for-bensin-och-diesel.pdf>

Schulman, Alex. "Glöm forskningen – för Lena Andersson räcker det att fråga hotellpersonalen". *Dagens Nyheter*, 14/8 2023. <https://www.dn.se/sverige/alex-schulman-glom-forskningen-for-lena-andersson-racker-det-att-fraga-hotellpersonalen/>.

Sjögren, Henrik. "Gretarörelsen inifrån. Likheter med en sekt". *Fokus*, 11/12 2023.

<https://www.fokus.se/veckans-fokus/greta-rorelsen-inifran-likheter-med-en-sekt/>

Statsministeriet. "Pressemøde om COVID-19". *STM*, 11/3 2020,

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-om-covid-19-den-11-marts-2020/>.

Stoknes, Per Espen. "How to transform apocalypse fatigue into action on global warming". *TED*, September 2017,

https://www.ted.com/talks/per_espen_stoknes_how_to_transform_apocalypse_fatigue_into_action_on_global_warming

SVT, "Guide: Åtta kapitel om klimatförändringarna". *SVT*, 26/10 2022.

<https://www.svt.se/nyheter/utrikes/klimatforandringar>.

Thatcher, Margaret. "Speech to United Nations General Assembly (Global Environment)".

Margaret Thatcher Foundation. 8/11 1989. <https://www.margaretthatcher.org/document/107817>

Thunberg, Greta. "Greta Thunberg (Young Climate Activist) at the Climate Action Summit 2019 - Official Video". *United Nations*, 23/9 2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=u9KxE4Kv9A8>.

UNEP. "Emissions Gap Report 2023". *UNEP*, 20/11 2023.

<https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2023>

Wiberg, Julia. "Greta Thunberg döms efter klimataktion i Malmö – igen". *SvT*, 12/10 2023.

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/greta-thunberg-doms-efter-klimataktion-i-malmo-igen>.

Wikipedia. "Apokalyps". Redigerat 6/6 2023. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Apokalyps>.

Wikipedia. "Climate change". Redigerat 28/12 2023.

https://en.wikipedia.org/wiki/Climate_change.

Wikipedia. "Doomscrolling". Redigerat 23/12 2023.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Doomscrolling>

Wikipedia. "Eskatologi". Redigerat 30/7 2023. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Eskatologi>.

Wikipedia. "Five stages of grief". Redigerat 18/12 2023.

https://en.wikipedia.org/wiki/Five_stages_of_grief.

Wiman, Björn. "Bedrövligt att se Sverige göra sig till internationellt åtlöje". *Dagens Nyheter*, 22/10 2022. <https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-bedrovligt-att-se-sverige-gora-sig-till-internationellt-atloje/>.

Wiman, Björn. "När klimatförnekarna kastar masken". *Dagens Nyheter*, 22/5 2021. <https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-nar-klimatfornekarna-kastar-masken/>.

Wiman, Björn. "Politikerna som projektleder vårt gemensamma sammanbrott". *Dagens Nyheter*, 2/4 2023. <https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-politikerna-som-projektleder-vart-gemensamma-sammanbrott/>.

Wiman, Björn. "Varifrån kommer all denna plötsligt uppvällande destruktivitet?". *Dagens Nyheter*, 19/11 2023. <https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-varifran-kommer-all-denna-plotsligt-uppvallande-destruktivitet/>.

Wolodarski, Peter. "En intellektuell fasad är inget vaccin mot stolligheter". *Dagens Nyheter*, 23/8 2023. <https://www.dn.se/ledare/peter-wolodarski-en-intellektuell-fasad-ar-inget-vaccin-mot-stolligheter/>

Wolrath Söderberg, Maria. "Sommar med Maria Wolrath Söderberg". *Sveriges Radio*, 10/8 2023. <https://sverigesradio.se/avsnitt/maria-wolrath-soderberg-sommarpratarn-2023>

Wolrath-Söderberg, Maria. *Södertörns högskola*. <https://www.sh.se/kontakt/forskare/maria-wolrath-soderberg>

Maria Wolrath-Söderberg och Nina Wormbs. "Thinking structures of climate delay: internal deliberations among Swedes with sustainable ambitions". Springer Link, 31/7 2023.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-023-03618-x>

BILAGOR

Bilaga 1.

Kapitelrubriker i Jonathan Jeppssons ”Åtta steg mot avgrunden”

Deadline

Den 8 oktober 2018	12
Den gråtande journalisten	20
Ett liv på landet	30

Problemet

Den mystiska blå punkten	34
Varningen – Arktis är på väg att kollapsa	39
Domedagsglaciärerna	42
Mysteriet med hålet i isen	46
En tickande bomb	48
Inställd istid	51
En motorväg genom djungeln	53
En blygsam skräckrapport	57
En resa in i framtiden	60
En märkelig barndom	

Framtiden

2020-talet

Flygandet tar fart	76
New Delhi torkar ut	83

2030-talet

Kol-tsunami över Kona	87
Grönlands sista suck	93
När Nemo slutar simma	96

2040-talet

Den svarta dödens återkomst	101
Två miljarder bilar	105
Den inre kartan	109

2050-talet

En värld i lågor	113
Bristen på vatten	117
Peak Food – vad ska vi äta	122
Tomma hav	136
Det dolda hotet – kyla	136
Tillväxten bryter samman	144

En miljard på flykt	150
Hejdå till humlorna	156
Solpaneler på sophögen	161
Dödliga jacuzzis	166
Oroskänslan	170
<i>2060-talet</i>	
När jorden blir ”full”	173
Himalaya smälter bort	176
<i>2070-talet</i>	
Antarktis hänger mot repen	181
En kamp med hjärtat	184
<i>2080-talet</i>	
New York under attack	187
En våldsam värld	192
<i>2090-talet</i>	
Jetströmmen trasas sönder	195
Monstervågor på väg in	198
De levande döda	203
Uppvärmningens onda tvilling	207
Molnen fräts bort	210
Fritt fall	214
Lösningen?	
Det mesta blir bättre?	217
Frihet till varje pris	223
Ett hot större än Hitler	229
Zombie-metoden	235
Vårt behov av energi är oändligt	240
För lite, för sent	250
Vårt hopp tar aldrig slut	258
Vid klippkanten	
Slutet	
<i>Efter 2100</i>	
Hur länge har vi vetat?	270
Tillbaka till Tellus	273
Mörkret som väntar oss	277
En resa tillbaka i tiden	285
En universell allemansrätt	290
Mod, inte hopp	298

Bilaga 2.

Kapitelrubriker i Björn Wimans ”Sent på jorden. 33 tankar om världen största nyhet”

Om dåtidens undergångspredikanter hade besökt klimatkonferenser	15
Livet var lättare på den tiden när det bara läckte metan i TV3	19
Att skjuta en fiende och släcka en lågenergilampa	23
Klimatfrågan handlar om människor, inte om planeter	27
Människan tar en caringsväng rakt in i ensamheten	31
En spoilervarning i berättelsen om framtidens ödesfråga	35
Klimatfrågan är en man i regnrock – eller en pingvin i frack	39
Människans tidsålder bär på ett löfte om en ny upplysning	43
Har påven en rolig hatt? Ja, men han har också en bra klimatpolitik	47
Fasorna från det förflutna är både historia och en varning	51
Facebookchefen och författaren försöker besvärja mörkret	55
När klimatavtalet presenterades lyfte locket över själen	59
Barnen på Bruegels tavlor har något att säga oss om framtiden	63
Finns det is på Nordpolen? Ja, och pessimisten är populistens bästa vän	67
De aggressiva klimatförnekarna bygger på samma idéer som fascismen	71
Vårt lilla klot är det enda vi har – allt annat förblir en fantasi	77
Bilderna av vår tids syndafloed är bara en försmak av framtiden	81
Metoo visar att allt kan förändras – när man minst anar det	87
Vi går in i snöstormen med en psykologi från stenåldern	93
Säg att du kan se de förbrända björkarna utan att dö en smula	97
Nu är det dags att tala högt om dem som vill tysta ned klimatfrågan	103
Låt oss säga som det är – det börjar bli sent på jorden	109
Bara ett nytt sätt att tänka kan stoppa civilisationens bankrutt	115
Fossilfetischismen och föraktet för sanningen går hand i hand	121
Gör ett tankeexperiment om vilka som är de verkliga domedagsprofeterna	127
Det var en tjej på 15 år som sade valets viktigaste sanning	133
Välkommen till Crazytown – här råder ingen kris i klimatfrågan	139
Det är dags att ställa dem till ansvar för brott mot mänskligheten	145
Det handlar om världens genom tidernas största nyhet	157
Tänk om Hans Rosling fått leva – och tagit klimatkrisen på allvar	163
Högerpopulismen är en döds Kult – hög tid att göra slut på den	169
Att klara klimatkrisen handlar om vilja, beslutsamhet och kanske ett glas öl	175

Bilaga 3

Jonathan Jeppsson. Klimatrelaterade krönikor i Aftonbladet 2023.

- ”Klimatgudfadern” kan ha löst en 40-årig gåta – alla hoppas han har fel 27/12 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/bg02Le/klimatgudfadern-kan-ha-lost-40-ar-gammalt-mysterium>
- Klimattoppmötet – en framgång och ett fiasko 13/12 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/69OmPr/cop28-en-framgang-och-ett-fiasko>
- Blir klimattoppmötet som ett avsnitt i Breaking Bad? 23/11 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/XbmPeB/klimattoppmotet-cop28-kan-bli-som-breaking-bad>
- Röda fältets försvinnande avslöjar det verkliga problemet 20/11 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/GM7jGQ/roda-faltets-forsvinnande-i-arktisk-avslojar-det-verkliga-problemet>
- Reinfeldts ”terapisamtal” visar hur vi hamnat här 11/10 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/kEVM39/reinfeldts-psykologsamtal-visar-hur-vi-hamnat-har>
- Skrämmande rapporten: 1,5 grader kan nås – redan i år 23/9 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/xgj74B/skrammande-rapporten-1-5-grader-kan-nas-redan-i-ar>
- Den röda ”hajfenan” avslöjar – vi går mot klimatkollapsen 10/9 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/8JkdEE/den-roda-hajfenan-avslojar-vi-gar-mot-klimatkollapsen>
- En dag i juli, drack kaffe, läste tidningen 20/8 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/4oJBee/jonathan-jeppsson-en-dag-i-juli-drack-kaffe-laste-tidningen>
- Hur oroliga ska vi vara för Golfströmmen? 27/7 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/rly6wR/jonathan-jeppsson-golfstrommen-kan-kollapsa-hur-oroliga-ska-vi-vara>
- Officiellt i dag – nu bävar många för en ”super-El Niño” 4/7 2023
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/y60znr/officiellt-i-dag-nu-bavar-manga-for-en-super-el-nino>
- Den motbjudande insikten – omställningen har inte börjat 1/7 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/veGj8w/jeppsson-fornybar-energi-okar-men-omstallningen-har-inte-ens-borjat>

Fyra kurvor som skakar och oroar forskarna: Helt galet 15/6 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/9z021E/fyra-kurvor-som-skakar-och-oroar-forskarna-helt-galet>

Röd rektangel avslöjar märkliga hotet – vi släpper ut för ”lite” 4/6 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/Q7KIWQ/rod-rektangel-avslojar-markliga-klimathotet-slapper-ut-for-lite>

Gul punkt visar – vi reser tillbaka i tiden 14/5 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/8J7K5x/gula-punkterna-visar-vi-reser-tillbaka-i-tiden>

Något läskigt växer under ytan 17/4 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/Mom2QM/bilden-visar-nagot-laskigt-vaxer-till-sig-under-havsytan>

Att klara klimatmålen innebär ett oerhört trolleritrick 29/03 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/LlaOM1/att-klara-klimatmalen-innebar-ett-oerhort-trolleritrick>

Brutal rapport från IPCC – 1,5-gradersmålet är kört 20/3 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/pQ9ojW/slutsatserna-i-ipcc-s-nya-rapport-ar-brutala>

Kolmonstret växer i Kina – godkände två kraftverk i veckan 3/3 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/rl56be/kol-monstret-vaxer-i-kina-godkande-tva-kraftverk-i-veckan>

Därför är det en lysande idé att återställa våtmarker 27/2 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/l3Jb6A/att-aterstalla-vatmarkerna-ar-en-lysande-ide>

Kurvorna avslöjar: Världens havsis är nu rekordliten 3/2 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/4omAJq/kurvorna-avslojar-varldens-havs-is-ar-nu-rekordliten>

Låt oss hoppas att helvetet inte bryter lös 22/1 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/gELBxL/lat-oss-hoppas-att-helvetet-inte-bryter-los>

Iskylan i USA kan vara bara början 25/12 2023

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/kE88OX/chock-kylan-i-usa-bara-borjan-orsaken-bakom-bomcyklonen>

Bilaga 4

Björn Wiman. Klimatrelaterade krönikor i Dagens Nyheter.

- Fossilindustrins inflytande över våra liv är perverst 17/12 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-fossilindustrins-inflytande-over-vara-liv-ar-perverst/>
- Varifrån kommer all denna plötsligt uppvällande destruktivitet? 19/11 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-varifran-kommer-all-denna-plotsligt-uppvallande-destruktivitet/>
- I vår tid är det statsministern som saboterar tron på framtiden 8/10 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-i-var-tid-ar-det-statsministern-som-saboterar-tron-pa-framtiden/>
- De flinande förnekarna feltolkar allt de kan 27/8 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-de-flinande-fornekarna-feltolkar-allt-de-kan/>
- Trams och skitsaker tar oss allt närmare katastrofen 13/8 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-trams-och-skitsaker-tar-oss-allt-narmare-katastrofen/>
- Vem behöver satir när Ulf Kristersson flyger elflyg runt Visby? 28/6 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-vem-behover-satir-nar-ulf-kristersson-flyger-elflyg-runt-visby/>
- Vi flyger på weekendresor och fyller pooler som om ingenting har hänt 25/6 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-vi-flyger-pa-weekendresor-och-fyller-pooler-som-om-ingen-ting-har-hant/>
- Att leva i vår tid är som att stirra rakt ner i helvetet 14/5 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-att-leva-i-var-tid-ar-som-att-stirra-rakt-ner-i-helvetet/>
- Politikerna som projektleder vårt gemensamma sammanbrott 2/4 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-politikerna-som-projektleder-vart-gemensamma-sammanbrott/>
- Låt inte SD ”få rätt” också denna gång 5/3 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-lat-inte-sd-fa-ratt-ocksa-denna-gang/>
- Även korvgubbar kan konsten att sälja sin själ 19/2 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-aven-korvgubbar-kan-konsten-att-salja-sin-sjal/>
- Buschs och Kristerssons påbyltade polarexpedition är skamlös 13/1 2023
<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-buschs-och-kristerssons-pabyltade-polarexpedition-ar-skamlos/>

De skrockande krisförnekarna är de verkliga hysterikerna

8/1 2023

<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-de-skrockande-krisfornekarna-ar-de-verkliga-hysterikerna/>

2022 var året då lögnen fick högsta status i Sverige

1/1 2023

<https://www.dn.se/kultur/bjorn-wiman-2022-var-aret-da-lognen-fick-hogsta-status-i-sverige/>

Bilaga 5 Tre klimatkrönikor av Björn Wiman i fulltext.

Björn Wiman: Bedrövligt att se Sverige göra sig till internationellt åtlöje
Dagens Nyheter 23 okt. 2022

Den världsberömde cellisten hade sin uppfattning klar. När Yo-Yo Ma i veckan tog emot Birgit Nilsson-priset i Stockholms konserthus hyllade han den skandinaviska karaktären. Han talade om eftertänksamhet, tålmod och balans, och om hur han alltid associerat Sverige med internationella förebilder som Dag Hammarskjöld och Greta Thunberg. "Det är en nation", sade Yo-Yo Ma, "som har stått för en djup humanism".

Den uppmärksamme lyssnaren kunde särskilt lägga märke till valet av tempus. Yo-Yo Ma talade i perfekt: har stått för. Den djupa svenska humanismen - en avslutad handling.

Några timmar tidigare hade kung Carl XVI Gustaf, som delade ut priset till Yo-Yo Ma, lett en konselj med Sveriges nya regering, en regering vars rykte alltså föregått den. "Valet har förändrat Sverige för alltid", skrev exempelvis tyska Der Spiegel efter riksdagsvalet den 11 september. Amerikanska Washington Post rapporterade att den europeiska ytterhögern hyllade Sverigedemokraternas framgångar och konstaterade att partiet, det segrande blockets största, hade bildats av "högerextremister" och "nynazister". Även brittiska BBC skrev att SD "föddes ur en nynazistisk rörelse". I samband med regeringsbildningen kompletterades den nya Sverige bilden med rubriker om hur en känd anställd i detta parti kallat förintelseoffret Anne Frank för "kåtheten själv".

Sveriges namn flyger uppenbarligen inte längre ärat över jorden.

Efter den nya regeringens tillträde har Sveriges ansträngningar att göra sig till internationellt åtlöje intensifierats. I onsdags framträdde den nyvalda SD-ledamoten Elsa Widding i riksdagens talarstol, turboladdad av partiets valframgångar. "Att vi skulle befinna oss i en klimatkris anser jag saknar vetenskapligt stöd", sade Widding i en debatt som presiderades av hennes partikamrat, den andre vice talmannen Julia Kronlid, som sätter frågetecken för evolutionsläran och betvivlar att dinosaurier har funnits på jorden. Elsa Widding, som tidigare även har spridit konspirationsteorier om vaccinet mot covid-19, föreslog vidare att Sverige borde bidra till att öppna fler kolkraftverk i fattiga länder och att Greta Thunberg och de ungdomar som med stöd av vetenskapen demonstrerar utanför riksdagen borde upplysas om att de sysslar med "religion".

Episoden belyser med skrämmande tydlighet den furiösa förvandling som Sverige genomgår just nu. För fyra år sedan förundrades världen av hur en femtonårig tjej utanför riksdagshuset - i Dag Hammarskjölds anda - tog sitt eget samhällsansvar på allvar och startade en unik, världsomspännande ungdomsrörelse. I dag kan samma omvärld förfasas över att företrädare för ett parti som bildades av nazistveteraner, fascister och öppna rasister står inne i samma riksdag och förnekar både vedertagen vetenskap och sunt förnuft. Det är som om det tidigare föregångslandet i stället bestämt sig för att bli världsmästare i klimatförnekande och kreationism.

Strategin är dessvärre internationellt beprövad. När folkvalda politiker börjar röra sig med lögn, provokationer och rent vanvett blir det svårt för både medier och meningsmotståndare att hantera det. Således sprids de felaktiga påståendena vidare i samhällssystemet, som droppar av arsenik, och skapar tvivel om sådant som i årtionden varit delad kunskap, demokratins mest grundläggande fundament. Politiken får en ny spelplan, precis som i USA där en stor del av Republikanernas kandidater i mellanårsvalen nu är Trump-lojala "valförnekare". Inget säger att det inte också kan hända här.

Elsa Widdings uttalanden skulle vara häpnadsväckande om de inte vore så följdriktiga. En av den nya statsministern Ulf Kristerssons första åtgärder var att avveckla miljödepartementet, med bifall av entusiastiska hejarop från Sverigedemokraterna. "Mycket välkommet att miljödepartementet läggs ner", skriver exempelvis SD:s miljöpolitiska talesperson Martin Kinnunen: "År av nedstängningspolitik ska nu få ett slut och SD kommer noga bevaka att detta också blir verklighet." Hans partikollega Jessica Stegrud twittrar gillande om energidelen i Tidöavtalet: "Avsnittet är som hämtat ur vår egna partimotion och interna utredning ledd av Elsa Widding."

Där står vi i dag. Samtidigt som forskarna konstaterar att bestånden av vilda ryggradsdjur i världen har minskat med 69 procent sedan 1970 och man för första gången har funnit mikroplaster i kvinnors bröstmjolk och luftföroreningar i organen hos ofödda foster - samtidigt får alltså klimatförnekare inflytande över den svenska regeringens miljöpolitik.

"Nu får vi ordning på klimatet", utlovade Ulf Kristersson och hans hund Winston på en av valrörelsens mest utskrattade affischer. Nu är Kristersson statsminister och talar hänfört om den fria vetenskapen - samtidigt som han lanserar en klimatpolitik som går tvärt emot dess slutsatser. Den politiska konsensus kring insikten om klimat- och hållbarhetskrisens allvar som under de senaste åren växt fram i svensk politik är på väg att lämna plats åt en alltmer ohämmad och förnuftsfiendlig fossilpopulism.

Det är det som är det allra värsta i den bedrövelsens epok vi satts att leva i. Ju tydligare tecknen blir på att världen håller på att förlora sina fundament - hav utan fisk, floder utan vatten och berg utan snö och is - desto mer ökar kraften i förnekelsen. Och nu är Sverige plötsligt drivande i denna process. Det som den nya regeringen beskriver som realism är i själva verket en verklighetsfrämmande fantasi. En skenvärld.

Sverige "har stått" för en djup humanism, sade Yo-Yo Ma i sitt tacktal på Konserthuset. Men, underströk han, Sverige är också något mer: ett land där människor förstår när "enough is enough". Ett land där man vet när gränsen är nådd.

Björn Wiman: Låt inte SD "få rätt" också denna gång
Dagens Nyheter 5 mars 2023

Kan man väcka liv i den sönderströskade änglamarken? Ja, om man heter Stefan Sundström. På sin nya skiva gör Farstas främsta företrädare i musikhistorien några fina tolkningar av Evert Taubes mest slitna slagdängor. Med stöd av basisten Dan Berglunds och pianisten Martin Hederos ömsinta musikslingor röjer Sundströms omisskännliga söderortsdiktning ny väg för Taubes texter. Än en gång dansar barnen som änglar kring lönn och alm, stränderna blommar och vikarna glittrar. "Det är krig och politik som har fördärvat vår jord", sjunger Stefan Sundström. Och ett par saker till, frestas man tillägga. Kol, olja och gas.

De senaste åren har de stora fossilbolagen, medan förstörelsen av jordens klimat och ekosystem fortsätter, höjt sina vinster till bisarra nivåer. De fem oljegiganterna BP, Shell, Exxon, Chevron och Total Energies redovisade förra året en sammanlagd vinst på 200 miljarder dollar. På ett liknande sätt har intäkterna ökat för de oljeproducerande länderna i Opec.

Parallellt med dessa pekuniära perversioner fortsätter verkligheten för dem som kartlägger de allt mer uppenbara konsekvenserna av denna verksamhet. DN:s reporter Lisa Röstlund visade i veckan att forskare inom ämnen som rör miljö och klimat upplever hur den öppna misstron mot vetenskap har ökat under de senaste fem åren och att de själva utsätts för allt mer aggressiva påhopp i offentligheten.

"När unga miljöaktivister kartläggs frågar man sig när de börjar rikta in sig på min grupp?" säger en forskare i Lisa Röstlunds granskning. "När de som är med att styra landet också påvisar de här tendenserna till faktaresistens. Vad gör man då?" säger en annan.

Den växande misstron mot dem som forskar kring klimat och miljö är knappast en slump. Snarare är den resultatet av ett systematiskt arbete för att skapa motsättningar och polarisering, inte minst i universitetsvärlden. I boken "Free speech and Koch money. Manufacturing a campus culture war" presenteras en intressant fallstudie av hur det kan gå till. Författarna Ralph Wilson och Isaac Kamola har undersökt hur det amerikanska fossilkonglomeratet Koch, en ökad huvudaktör i den globala klimatförnekariindustrin, arbetar för att konstruera konflikter på amerikanska universitet. Verksamheten går bland annat ut på att starta hätska debatter genom att bjuda in vetenskapligt kontroversiella talare till universiteten. På det viset framkallar man medvetet en motreaktion från både forskare och studenter, som sedan används som "bevis" för att lärosätena styrs av en repressiv "woke" maffia som vill begränsa yttrandefriheten. På köpet sår man tvivel om objektiviteten i universitetens forskning, inte minst när det gäller klimatfrågan.

Metoden är möjligen inte så elaborerad i Sverige (ännu?), men ingen ska tro att fossilbolagens propagandakapital inte är en kraft att räkna med också här. Förra året gjorde sajten Supermiljöbloggen en granskning av hur organisationen Svenskt Näringsliv och dess tankesmedja Timbro arbetar för att påverka klimatpolitiken och sprida misstro mot klimatsatsningar. Bland annat visade artiklarna hur man kan påverka klimatdebatten med hjälp av lobbyistskribenter, dold opinionsbildning på sociala medier och vinklade granskningar mot mediernas miljöbevakning.

Just Timbro har, enligt Supermiljöbloggen, informella kopplingar till många internationella institut och nätverk, varav flera finansieras genom donationer från fossilindustrin, med givare som Exxon Mobile, BP och bröderna Koch.

Det är mot denna bakgrund man ska se den förskjutning som kan vara på väg i den svenska debatten om miljö och klimat. Och precis som i fallet med invandringsfrågan är det Sverigedemokraterna som försöker driva de andra framför sig.

"Att ytterkantspartiet Sverigedemokraterna skulle vinna klimatdebatten såg ingen komma men i valrörelsen 2022 hände det", skrev exempelvis Dagens industris dåvarande politiska redaktör PM Nilsson efter valet den 12 september förra året. Nilsson utmålade Sverige som "ett nervöst lydrike med dragning åt mobbing" där Sverigedemokraterna "påfallande ofta är först med att säga att kejsaren inte har en tråd på kroppen". "Men när DN och Strandhäll har rasat färdigt", skrev Nilsson, "visar det sig ofta att SD har rätt".

Nilsson är i dag, som bekant, inte längre politisk redaktör på Dagens industri, utan ansvarig för klimat-, miljö-, stads- och landsbygdsfrågor på Timbro. Kommer han även i denna roll att agera vägröjare för att klimatförnekarna i SD ska "få rätt"?

I veckan kommenterade partiets riksdagsledamot Elsa Widding den kritik som flera forskare riktade mot henne i Lisa Röstlunds granskning och upprepade då sin inställning att det inte finns någon klimatkris. Samtidigt krävde partiets klimatansvarige Martin Kinnunen att Sverige måste verka för att stoppa det förbud mot försäljning av bensin- och dieslbilar från år 2035 som EU vill införa - en invändning så vanvettig att till och med moderaten Christofer Fjellner såg sig tvungen att offentligt uppmana SD att sluta med sitt klimatförnekande. Men med tanke på hur samstämmigt många andra borgerliga politiker och opinionsbildare hittills har prisat partiet som framsynt sanningssägare finns skäl till oro.

Och Stefan Sundström? Han sjunger vidare på sina Taubesånger, närmast med en turné genom Sverige under våren. I videon till hans inspelning av "Så länge skutan kan gå", det sekulära Sveriges vackraste psalm, visas hur ett fartyg stävar fram genom Nordsjöns mäktiga vågor. Det är Greenpeaceaktivisten Gustav Martner som har filmat några av organisationens protestaktioner mot de skador oljeindustrin åstadkommer, inte minst på världshaven. Bland annat får vi följa blockaden i Brofjorden i Lysekil hösten 2020 där Greenpeaces fartyg Rainbow Warrior hindrade inloppet till Preems oljehamn, en av de manifestationer som kan ha bidragit till företagets beslut att inte bygga ut det hårt kritiserade raffinaderiet.

"Klara jobbet med glans, gå iland någonstans", sjunger Stefan Sundström samtidigt som två aktivister i videon klättrar upp på en av de oljeriggarna som tillsammans med kriget och politiken är på väg att fördärva vår jord.

Sjömansromantik för vår tid. En vackrare nytolkning är svår att tänka sig.

Björn Wiman: Trams och skitsaker tar oss allt närmare katastrofen
Dagens Nyheter. 13 aug. 2023

De hade i alla fall tur med vädret.

Bara minuterna innan historiens första atombomb sprängs i Christopher Nolans storfilm "Oppenheimer" har det våldsamma ösregnet från himlen över öknen i New Mexico upphört. Så även i den lilla skärgårdsstaden där vi tagit oss till biografen denna kylslagna sommarkväll, insvepta i fleece och goretex. Biosalongen mullrar och dundrar av detonationen.

Liksom världen utanför. Samma dag har en grupp forskare presenterat ännu en av sommarens studier om hur världen, precis som i fallet med J Robert Oppenheims bomb, är på väg att bli en annan. Rapporten visar hur havsströmsystemet AMOC, där Golfströmmen är en del, kan komma att avstanna och kollapsa, med enorma konsekvenser för klimatet över hela världen.

När? Man vet inte säkert, men i absolut värsta fall redan om ett par år.

Före sprängningen av den första atombomben den 16 juli 1945 ordnade några av forskarna i det så kallade Manhattanexperimentet i Los Alamos en vadslagning om huruvida avfyrningen skulle kunna antända jordens atmosfär. Och i så fall: var det endast New Mexico eller hela jordklotet som skulle stryka med i världsbranden?

Kunde det ske? Man visste inte säkert. Men i absolut värsta fall.

Vår tids stora experiment, att skapa evig tillväxt genom att pumpa ut koldioxid i atmosfären, är lika livsfarligt som det som ledde fram till det första domedagsvapnet, det som förde oss in i en ny tidsålder där relationen mellan människa och universum för alltid förändrades. Oppenheims bomb tog inte bara mänskligheten in i ett tillstånd av evig fruktan, utan också - menar en del - in i en ny geologisk epok, antropocen.

Det har, som vanligt i denna nya tid, varit en sommar präglad av motsägelser. Från junis torka till augustis samhällsomstörtande skyfall. Samtidigt som många svenskar svurit över sura och sönderfrusna semestrar har juli globalt sett varit den varmaste månad som någonsin uppmätts, med en medeltemperatur som planeten inte har upplevt på 120 000 år, det vill säga sedan långt före grundläggandet av människans civilisation. Vi befinner oss, bokstavligen, på ny och okänd mark.

Det handlar, som alla vid det här laget vet, om chockartad värme i haven, dödlig hetta på land, exempellösa utbrott av eld och rök i luften. Många forskare är förbluffade inför hastigheten i utvecklingen men ense om orsaken: det är mänsklig påverkan som ligger bakom både extremvärmen över Sydeuropa och Nordamerika och kraften i veckans oväder i Sverige. Slutsatsen är lika klar: världen har inte slutat att bränna fossila bränslen, klimatet fortsätter att hettas upp och värmeböljorna och ovädren fortsätter att bli mer extrema i takt med denna förbränning. Vi lever mitt i ett livsfarligt experiment. Så enkelt är det.

En av forskarna i kretsen kring Robert Oppenheimer är den ungerske fysikern Edward Teller, som i filmen inför detonationen ses smörja in sitt ansikte med zinkpasta mot den förmodade strålningen.

Teller är besatt av att utveckla "Super", det som ska bli vätebomben och allierar sig senare även med Oppenheimers politiska fiender.

Men Edward Teller var - också - en av de första framstående forskarna som offentligt slog larm om konsekvenserna av den globala uppvärmningen. Redan 1957 varnade Teller för att människans allt mer intensiva användning av kolbaserade bränslen ökade koncentrationen av koldioxid i atmosfären, vilket skulle kunna höja jordens medeltemperatur och få polarisarna att smälta. Två år senare, vid ett symposium för att fira den amerikanska oljeindustrins hundraårsjubileum 1959, konstaterade Teller att denna "växthuseffekt" riskerar att smälta inlandsisarna och "dränka New York". "Alla kuststäder skulle täckas av vatten och eftersom en avsevärd del av mänskligheten lever i kustområden anser jag att denna kemiska förorening är allvarligare än de flesta människor tror", sade Teller till tidens oljebaroner. Att säga att de inte lyssnade är ett understatement. De - och alla andra - har vetat och vägrat agera.

Historien om Teller påminner om något viktigt. Klimatförändringarna är lika lite som atombomben något som inträffar av sig självt. Snarare är de en aktiv handling - resultatet av strategiska, politiska och ekonomiska beslut. Klimatkrisen må hittills ha saknat atomenergins explosiva dramaturgi, men Nasaforskaren James Hansen - en annan av dem som i likhet med Teller tidigt varnade för uppvärmningens konsekvenser - har visat att den nuvarande takten i den globala upphetningen av planeten motsvarar 400 000 Hiroshimabomber varje dag. Fyra bomber per sekund, 365 dagar om året. "Perioden av global uppvärmning är slut. Perioden av global kokning har börjat", sade FN-chefen António Guterres i somras.

Några dagar tidigare, samma julidag som planeten slog nytt värmererekord, tillkännagav oljejätten Shells vd att bolaget backar från tidigare löften om att minska utsläppen. I samma veva tillkännagav Storbritanniens premiärminister Rishi Sunak godkännande av 100 nya tillstånd för att borra efter olja och gas i Nordsjön. I Sverige handlade debatten om huruvida författaren Camilla Läckbergs barn förtjänar att flyga ekonomi- eller businessklass till värmen.

Det är bara några exempel på hur vår tids existentiella Manhattanexperiment fungerar, tvärt emot det sunda förnuftet. Varje flygresa, varje tillstånd att borra, varje klimatförnekares lögn - allt tar oss närmare mot den irreversibla katastrof som vi nu ser tecknen på. Den svenska regeringen tiger och höjer utsläppen medan avloppsvattnet forsar ut från den offentliga debattens kloaker: mer trams, mer skitsaker, fler kända författares barn som flyger. De enda som vinner på detta är fossilindustrin - precis som vapenindustrin vann på att fokus skiftades från kärnvapnets skadeverkningar till pseudofrågan om Robert Oppenheimers påstådda kommunist sympatier under kalla kriget.

Det är om detta Christopher Nolans film handlar, denna huttrande sommarkväll i Sverige. Robert Oppenheimer uttalar besvärjelser ur diktverket "Bhagavadgita", Edward Teller smörjer in ansiktet med solkräm och alla hoppas på det bästa.

Tre tidlösa beteenden - sommaren då vi såg atmosfären antändas.

Bilaga 6. Tre klimatkrönikor av Jonathan Jeppsson i fulltext

Jonathan Jeppsson: Iskylan i USA kan bara vara början
Aftonbladet. 25 dec. 2022

En förlamande och dödlig iskyla slår till mot Nordamerika ännu en gång. Förklaringen kan mycket väl stavas den försvagade jetströmmen.

Om uppvärmningen fortsätter, så kan jetströmmen permanent byta bana de kommande decennierna - med oerhörda konsekvenser som följd.

"Vad har... sagt om iskylan i USA?", skrev den moderate riksdagsledamoten Lars Beckman på Twitter före jul.

Det var ett klurigt grepp - genom att utelämnat vem han egentligen avsåg bakom punkterna, kunde han antyda och insinuera med ryggen fri.

Den som utifrån Lars Beckmans historik som i bästa fall klimatignorant - i värsta fall klimatförnekande - tolkade det som att "Greta" dolde sig i det utelämnade ordet, kunde enkelt avfärdas i efterhand - det hade han ju aldrig skrivit! Så smart.

Det var inte första gången. "Global uppvärmning" skrev Beckman i oktober 2019, inom citationstecken tillsammans med en skrattande emoji, när SMHI varnade för att kall polarluft rörde sig ner över Sverige ovanligt tidigt på året.

Ja, visst kan det vara svårt att förstå och lätt att driva med - hur kan det vara så kallt, rekordkallt till och med, på så många platser när vi har en kraftig global uppvärmning? Även Donald Trump hade ju våldsamma problem med den ekvationen.

USA har de senaste dagarna drabbats av en så kallad "bombcyklon" - temperaturer på minus 48 grader har uppmätts, fler än 20 personer dött i väderrelaterade trafikolyckor och av köld.

Tusentals flyg har ställts in. Två meter snö har fallit sedan i torsdags i Buffalo.

Flod av luft

Vad är det som pågår? Jo, mycket tyder på att det handlar om en försvagad jetström. Om det är så går vi en obehaglig framtid till mötes om uppvärmningen fortsätter.

Jetströmmen är som en flod av luft som på hög höjd drivs runt av temperaturskillnaden mellan iskall luft från Arktis och varm luft från tropikerna. Flyger du över Atlanten och får jetströmmen i ryggen, vet du att resan tar betydligt kortare tid.

Men Arktis värms upp fyra gånger snabbare än genomsnittet på planeten, vilket en del forskare tror är anledningen till att jetströmmen saktar in. Och liksom en långsammare flod meandrar och bildar utbuktningar, slingrar sig också en vekare jetström.

En svagare jetström gör att väderlägena kan bli fastlåsta - som det blev sommaren 2018, när ett högtryck parkerade sig över Skandinavien och vägrade flytta på sig. Men det innebär också att den slingrar sig så mycket att arktisk luft kan tränga ner över kontinenterna (men också varmare luft upp mot Nordpolen).

Under de senaste 30 åren har forskare observerat en intensifiering av vågorna, det vill säga att den buktar sig allt kraftigare, vilket sammanfaller med ökad global uppvärmning.

Vad innebär det då för framtiden?

Ett forskarlag menar att om uppvärmningen fortsätter vara kraftfull, så finns det risk för att jetströmmen hamnar ur bana och flyttar sig norrut.

Forskarna lyckades kartlägga position och intensitet för jetströmmen de senaste 1250 åren och kunnat se tydliga - och skräckinjagande - exempel på vad som blir konsekvenserna om detta sker.

1374, till exempel, låg jetströmmen ovanligt långt norrut - då drabbades den iberiska halvön av en torka som ledde till en omfattande svält.

På samma sätt sammanföll hungersnöden på de brittiska öarna och Irland under 1728 och 1740 med år då vindarna blåste med nästan hälften av sin vanliga intensitet, vilket på ett dramatisk sätt sänkte temperaturerna och minskade nederbörden.

Den senare av dessa händelser tros ha kostat en halv miljon människors liv.

En jetström som flyttar sig norrut skulle alltså få långtgående konsekvenser. Forskarna menar att ett permanent skifte i jetströmmens bana kan ske redan kring 2060.

Detta är saker man bör hålla i minnet när man uttalar sig om den globala uppvärmningen som folkvald politiker. Det kan vara kallt olika platser på jorden, utan att det för den skull innebär att uppvärmningen har avstannat.

"Var är uppvärmningen?"

Annars kan man lätt låta som dåvarande president Trump, på besök i iskalla Chicago 2019:

"Vad i helvete är det som pågår med den globala uppvärmningen? Kom tillbaka snabbt, tack, vi behöver dig!", skrev han på Twitter.

I Sverige fick Trump snabbt en efterföljare. Inte oväntat en moderat riksdagsledamot: "Vart är uppvärmningen när man behöver den?" skrev Lars Beckman året efter.

Den betryggande majoriteten från höger och vänster i Sveriges riksdag är i dag överens om att klimatförändringen pågår och är ett reellt hot - de stora skiljelinjerna ligger i hur klimathotet ska hanteras.

Det går alltid att hänga upp både argument för och emot att klimatförändringen sker på enskilda väderhändelser.

Men det är med utgångspunkt i de långa trenderna och de vetenskapliga rapporterna som man måste bygga sina slutsatser.

I alla fall om man vill bli tagen på allvar.

Jonathan Jeppsson: Skrämmande rapporten: 1,5 grader kan nås – redan i år
Aftonbladet: 2023-09-21

Världens länder har som mål att hålla uppvärmningen under 1,5 grader.

Den målsättningen kan smulas sönder redan i år, enligt ny rapport.

Klimatinstitutet Berkeley Earth menar nu att det är mer sannolikt att uppvärmningen når 1,5 grader 2023 – än motsatsen.

Och nästa år kan bli ännu värre.

Det finns inget mer dramatiskt och pulshöjande man kan studera dessa dagar än en torr och platt kurva från ett institut.

Temperaturen i augusti var 1,68 grader varmare än genomsnittet mellan 1850 och 1900. Det är ett dramatiskt hopp uppåt och innebär att förra månaden med råge är den varmaste uppmätta augustimånaden någonsin.

Tittar man bara på planetens landområden så var det betydligt varmare än så – då handlar det om en uppvärmning på 2,27 grader i augusti.

Analyserar vulkanutbrott

När rapportförfattarna på Berkeley Earth analyserar vad som bidragit till uppvärmningen blir det intressant på riktigt, för här tittar man också på två orsaker som brukar vara så kallade klimatskeptikers främsta argument – solinstrålningen och vulkanutbrottet vid Hunga Tonga.

Vulkanen vid Hunga Tonga skickade ju nämligen upp 150 miljoner ton vattenånga i stratosfären under sitt utbrott i januari 2022.

Berkeley Earth kan konstatera att såväl Hunga Tonga och solaktivitetens bidrag till uppvärmningen är blygsamma, även om de inte är helt försumbara – beräkningar har gjorts som visar att exempelvis vulkanutbrottet kommer att kunna tillskrivas cirka 0,035 grader. (Solaktiviteten betydligt mindre än så).

Faktorer som bidragit till den globala uppvärmningen de senaste tio åren.

Institutet slår dock fast att de avgjort främsta orsakerna till de höga temperaturerna står att finna i den av människan skapade globala uppvärmningen och väderfenomenet El Niño.

55-procentig risk

Forskarna konstaterar också att allt detta sammantaget gör att det nu finns en 55-procentig risk att 2023 blir året då vi kliver över 1,5 grader.

Det mål som då sattes upp i Paris skulle i så fall vara sprängt – även om den målsättningen inte rubbas av ett enstaka år, utan handlar om att långsiktigt hålla uppvärmningen under 1,5 grader.

Men man ska hålla i minnet att det andra året i en El Niño-cykel brukar vara det varmaste. Det finns alltså en stor risk att nästa år blir än hetare.

Kommer då detta att få några världspolitiska konsekvenser?

Det är knappast troligt.

På väg att haverera

Världen är på väg att fullständigt haverera i sitt klimatarbete.

Även om det görs vissa, men inte tillräckliga, framsteg inom EU är bilden en annan globalt. Den ”gröna omställning” som det ständigt pratas om äts av vårt ökande energibehov.

Ta Indien till exempel, världens mest folkrika land: Kol står i dag för mer än 70 procent av elförsörjningen. På grund av ökande befolkning och växande ekonomi kommer efterfrågan på kol att öka med 40 procent till 2030 – från 900 till 1500 miljoner ton.

Men varför ska indierna bära skulden? Deras koldioxidutsläpp på två ton per capita är betydligt mindre än svenskens 3,5 eller 7,5 ton, beroende på om man räknar med de konsumtionsbaserade utsläppen eller inte. De historiska utsläppen är inte heller mycket att skryta med, särskilt inte i jämförelse med exempelvis USA.

Förmågan, eller oförmågan, att hantera denna utmaning är det som definierar framtiden för oss alla.

Risken att spränga 1,5-gradersgränsen redan i år, är en tydlig påminnelse om hur kort tiden är.

Jonathan Jeppsson: Något pågår under ”domedagsglaciärerna” – och det skrämmer mig
Aftonbladet. Publicerad 2023-10-29
Vi är vana vid dystra besked på klimatfronten.

Men den rapport som kom i veckan, om vad som pågår under ”domedagsglaciärerna” i Antarktis, är en av de mest skrämmande hittills.

Den borde förändra hur vi ser på framtiden.

Jag har läst hundratals rapporter och artiklar om klimatförändringarna de senaste sex-sju åren.

Visst finns det några som man med god vilja skulle kunna kalla för hoppfulla nyheter – framför allt handlar det om utbyggnaden av sol- och vindkraft på global nivå. Den går nu så snabbt att efterfrågan på fossila bränslen beräknas nå sin topp kring 2030 och att produktionen av el snart kommer från en majoritet ”förnybara” källor i stället för kol, olja och gas.

För den som tror på moderniteten, på föreställningen om det ständiga framsteget, på att människan till slut alltid kan kontrollera och forma sin omgivning, är det här en logisk utveckling.

En strimma ljus

Men de allra flesta rapporter är stämde i moll. De handlar om signaler från olika ekosystem eller platser på jorden om att vi tvärtom är på väg att förlora kontrollen.

Ändå brukar de studierna innehålla en ventil – om vi bara snabbt minskar våra utsläpp har vi en chans att klara det. En tamp att hålla fast i, en strimma ljus i det mörka – och varför inte? Har inte mänskligheten trasslat sig ur alla knipor den hamnat i hittills?

Det är därför den rapport som nyligen publicerades i Nature Climate Change om isarna i västra Antarktis är så skrämmande. Den handlar bland annat om de båda ”domedagsglaciärerna” Thwaites och Pine Island och om hur varmare vatten tar sig in under shelf-isarna och smälter dem underifrån.

Den slår fast att istäckena i Västantarktis oundvikligen kommer att smälta, vad vi än gör, på grund av klimatförändringarna. Inte ens drastiska utsläppsminskningar under de kommande decennierna kan bromsa avsmältningen.

Med tanke på att västra Antarktis håller is tillräckligt för att höja havsnivån med fem meter, är det här oerhörda nyheter.

Miljarder människor i världens största städer kommer att påverkas.

”Tappat kontrollen”

Studiens huvudförfattare, Dr Kaitlin Naughten, säger i en kommentar:

"Det ser ut som att vi har tappat kontrollen över smältningen av det västantarktiska istäcket. Om vi hade velat bevara den i dess historiska tillstånd, hade vi ha behövt vidta åtgärder mot klimatförändringar för decennier sedan. Den ljusa sidan är att genom att inse denna situation i förväg kommer världen att ha mer tid att anpassa sig till den kommande havsnivåhöjningen."

Hon menar samtidigt att vi måste fortsätta kämpa mot klimatförändringarna, eftersom det kan ge stor effekt i nästa århundrade.

Stenåldershjärna

Men kommer vi att kunna ha det perspektivet, inse vilken situation vi är i – och vad som måste göras?

Det är inte troligt. Vår hjärna är i mångt och mycket en stenåldershjärna och agerar på samma sätt som när livet var en ständig kamp för överlevnad på savannen, då det gällde att agera snabbt och kortsiktigt för din egen, familjens eller gruppens fortlevnad. Vi har betydligt svårare med långsiktiga hot. Mänskligheten kommer att fortsätta leva som om det som presenteras i rapporten inte krävde en omedelbar omställning.

Men om författarna till den nya studien – som ligger i linje med flera andra rapporter – har rätt, så innebär det att vi måste börja se på framtiden för kommande generationer på ett annat sätt.

Att "fixa" eller "rädda" klimatet är en sak – att börja planera för anpassning är en annan.

Det är något med oundvikligheten som gör att vi åtminstone borde börja prata om det, bortom de vanföreställningar vi har om att allting kommer att gå att lösa med mänsklig skaparkraft.